

Notes sobre la contribució municipal a l'obra de la Seu de Tortosa (ca. 1406-1455)

Jacobo VIDAL FRANQUET

RESUM

El present article, dóna a conèixer una sèrie de notícies que sobre la construcció de la catedral de Tortosa entre 1406 i 1455 romanien inèdites en els fons documentals de l'Ajuntament de Tortosa, avui conservats a l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (AHCTE). A banda d'interessants informacions quant a cronologia, noms d'artistes, o el nom del bisbe que va consagrar l'edifici l'any 1441, etcètera, aquesta documentació demostra que, coma a mínim durant la primera meitat del segle XV (període, d'altra banda, fonamental en la configuració de l'edifici), l'activitat del municipi va ser tan important com la del capítol i la del bisbe en el desenvolupament de les esmentades obres.

RESUMEN

El presente artículo, da a conocer una serie de noticias que sobre la construcción de la catedral de Tortosa entre 1406 y 1455 permanecían inéditas en los fondos documentales del Ayuntamiento de Tortosa, hoy conservados en el *Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre* (AHCTE). Además de interesantes informaciones en cuanto a cronología, nombres de artistas, o el nombre del obispo que consagró el edificio en 1441, etcétera, esta documentación demuestra que, como mínimo durante la primera mitad del siglo XV (periodo, por otra parte, fundamental en la configuración del edificio), la actividad del municipio fue tan importante como la del cabildo y la del obispo en el desarrollo de las citadas obras.

ABSTRACT

This paper presents a number of unpublished news about the construction of the Cathedral of Tortosa during the period 1406-1455, collected from the archives of the Tortosa Council, today kept in the *Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre* (AHCTE). Besides interesting chronological information, names of the artists or the name

of the bishop who consecrated the building in 1441, these documents show that, at least during the first part of the xvth century (fundamental period for the shaping of the building), the Council activity in the development of the building was no less important than that held by the Chapter and the Bishop.

La Seu de Tortosa, tot i que tardana, és una de les obres més interessants de l'arquitectura religiosa de l'època del gòtic a la Corona d'Aragó. Des que als segles XVI i XVII Cristòfol Despuig i Francesc Martorell¹ en fessin referència per primer cop, i des que diversos erudits dels segles XVIII i XIX en parlessin prou extensament en els seus llibres², l'edifici ha estat explicat en nombroses publicacions que no sempre li han fet la justícia que mereix, entre d'altres raons, perquè bona part d'aquests escrits sols repeteixen les dades conegudes i molts cops cauen en errors i confusions causades per una clara manca de rigor. L'obra clàssica sobre l'edifici, fruit d'un coneixement profund dels fons documentals de l'Arxiu Capítular de Tortosa (ACTo), és *La catedral de Tortosa*, del canonge José Matamoros³. Aquest mateix coneixement és el que trasllueixen les importants aportacions del també canonge Ramón O'Callaghan⁴ i les més modernes (i, fins a cert punt, fonamentals, o que han d'ésser fonamentals) de Victòria Almuni⁵, que a més inclouen la troballa de nova documentació a l'Arxiu Diocesà de Tortosa (ADTo). Per a comprendre la significació d'aquest monument dins l'arquitectura gòtica catalana, o sobre aspectes molt concrets de l'edifici (especialment en el vessant arquitectònic), són ben interessants les pàgines de Dalmases i José i Pitarch⁶. Quant a la informació que faciliten fons documentals diferents als de l'esmentat Arxiu Capítular de Tortosa, cal destacar el molt valuós treball que Josep Alanyà ha dut a terme a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)⁷. Els fons del municipi de Tortosa, conservats avui a l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (AHCTE), resten, però, pràcticament desconeguts.

Justament, pel que fa al subjecte del present article, tot i que ja l'humanista Despuig havia apuntat que, en l'obra de la Seu, es "repartexen les despeses en certa forma entre lo bisbe y eclesiàstichs y també los hi ajuda la ciutat"⁸, el primer historiador que de forma explícita

1. Despuig, 1981, pp. 76-84; Martorell, 1996a, 70-76 (Martorell segueix, en alguns punts del seu escrit, les *Notas antiguas de esta catedral*, manuscrit de cap al 1620 obra del canonge Miguel Macip. Cfr. Querol, 1999, pp. 234-235).

2. Els més interessants són: Ponz, 1788, pp. 150-154 (existeix una edició crítica del text en la part en què fa referència a Tortosa: Arnau, 1999); Villanueva, 1806, *passim*, especialment pp. 48-65.

3. Matamoros, 1932.

4. O'Callaghan, 1890. Aquest llibre recull diversos articles anteriorment publicats en els tres primers volums dels seus *Anales de Tortosa* (O'Callaghan, 1886-1888, *passim*).

5. Cfr., especialment, Almuni, 1991 (en pp. 23-25 n. 1-19 es presenta una valoració crítica de bona part de la bibliografia que fins al moment havia vist la llum) i Almuni, 2000, pp. 423-429. Cfr., també: Almuni, 1994, pp. 143-150; Lluís i Almuni, 1996-1997, pp. 23-37; Almuni i Lluís, 2000.

6. Dalmases i José i Pitarch, 1984, *passim*, especialment pp. 74-75. Cfr., també, Querol, 1993, que tot i no fer aportacions personals importants recull algunes de les interpretacions "teòriques" que s'han donat sobre diversos elements arquitectònics de l'edifici.

7. Alanyà, 1998, pp. 567-618.

8. Despuig, 1981, p. 76.

va donar importància a la contribució municipal a les obres de la Seu de Tortosa va ser Federico Pastor i Lluís, qui, en un breu article publicat al juliol del 1922 en la revista *La Zuda*⁹, citava i transcrivía diversos documents que fan referència a aquesta aportació, i conclouia que “resalta de un modo elocuente el apoyo y cooperación que prestó con sus recursos pecuniarios el Consejo Municipal de Tortosa a las obras de su soberbia Catedral”.

La segona aportació en aquest sentit la feia l'abans esmentat canonge Matamoros en parlar, l'any 1932, d'una administració municipal, secundària, que va funcionar alhora que la principal, regida aquesta darrera pels obrers¹⁰ nomenats pel Capítol. Matamoros citava, com a prova de l'existència d'aquesta administració paral·lela, dos documents. El primer és el “*Llibre de les profertes dades y rebudes fetes per los singulars de la Ciutat de Tortosa a la obra de la Seu fa tres anyades primerament següents y continuadament vinents de les quals profertes en font rebedor lo honorable en Pere Oliver procurador y clavari, e fon comensat lo present llibre dilluns a XXVI de novembre any MCCCCXXV*”¹¹. El segon és una llista de subscriptors donants, la qual, “al parecer, debió enviar al clavario municipal el obispo Otón de Moncada”¹², qui regí els destins de la Diòcesi durant 58 anys, entre 1415 i 1473¹³.

Al seu torn, Victòria Almuni informava, al 1991, de que, per exemple, de l'any 1439-1440 (llibre d'obra número 21) es conserva, juntament amb el llibre del Capítol, la comptabilitat de la despesa rebuda i administrada per la ciutat: “aquest any el clavari per ella diputat pagava el salari de piquers i donava a més, prèvia justificació, diners als obrers del capítol”. I, en aquest punt, es preguntava Almuni si el fet era excepcional¹⁴: la documentació que es presenta tot seguit demostra que no, que va ser un fet habitual durant la primera meitat del segle XV, malgrat que això no implica necessàriament ni que aquest fos un fet habitual en altres moments, ni que la contribució municipal a la fàbrica de la Seu fos feta sempre de la mateixa manera.

9. Pastor, 1922, pp. 113-114.

10. En aquest cas obrer no significa pas treballador d'un ofici manual, sinó administrador de la fàbrica de la Seu nomenat pel Capítol (cfr. Almuni, 1991, p. 192) o, com després es veurà, també pel municipi.

11. Cit. Matamoros, 1932, pp. 104-105.

12. *Ibidem*, p. 105.

13. Sobre el llarg pontificat d'aquest bisbe cfr. Martorell, 1996b, pp. 28-29; O'Callaghan, 1896, pp. 133-136; Bayerri, 1960, pp. 550-553.

14. Almuni, 1991, p. 50.

Finalment, Josep Alanyà i la mateixa Victòria Almuni parlen, tot i que de forma molt tangencial, d'un conflicte –el primer que es coneix– entre el Capítol i la ciutat a causa de les obres de la catedral: és probable que l'any 1383 la ciutat volgués que el seu mestre fos elegit responsable de la fàbrica catedralícia, mentre que el Capítol, evidentment, “cercava l'opció contrària”¹⁵.

La historiografia general i de síntesi destaca, al seu torn, sempre indirectament i fent servir la informació que donen Matamoros i Almuni, la importància “*creixent*” que té des del segle XV el Govern de la ciutat en el finançament de les obres d'una seu com la de Tortosa, situada en una Catalunya nova “poblada per homes lliures”, i contraposa aquest exemple al de la Seu de Girona, situada en una Catalunya vella “profundament feudalitzada” on l'aportació del municipi a les obres de la catedral és poc significativa¹⁶.

Per la necessitat, que ja indicava Victòria Almuni¹⁷, d'estudiar altres fons documentals que els de l'ACTo, i pel ja esmentat desconeixement que fins a avui s'ha tingut dels documents originats per l'activitat del Municipi de Tortosa en relació a la fàbrica de la catedral d'aquest bisbat, el propòsit de les planes que ara segueixen ha estat el de donar a conèixer una sèrie notícies, gairebé totes inèdites, sobre la contribució municipal a l'obra de la Seu, notícies extretes en tots els casos de dues de les grans sèries documentals de l'Ajuntament de Tortosa que avui es conserven a l'AHCTE: les Provisions i les Clavaries. Es deixarà per a més endavant l'anàlisi aprofundida de totes aquestes dades.

Any 1406

Tot i l'abans esmentat conflicte entre ciutat i capítol per les obres de la Seu de l'any 1383, escriu Pastor i Lluís que és l'any 1388 quan comença l'obligació de la ciutat de donar cada any a les obres de la Seu la quantitat de cent lliures, i que el 1394 l'obrer Domingo Guillem, prevere, encara cobra aquesta quantitat del clavari Nicolau Barberà¹⁸. No se sap quan s'interrompen aquestes donacions, segurament a causa d'un alentiment o d'una parada en el ritme de les obres, però el fet és que

15. Alanyà, 1998, pp. 576-577, 609; Almuni, 2000, pp. 442-443.

16. Bracons, 1999, pp. 248-249.

17. Almuni, 1991, p. 26.

18. Pastor, 1922, p. 114.

entre 1399 i 1405 la documentació municipal sols esmenta petites donacions a la Seu, com ara el pagament d'unes estores o el d'un banc per als procuradors i el veguer¹⁹. Va ser el 20 de maig de 1406 quan el Consell de la ciutat va donar poders a vuit prohoms perquè tractessin amb els canonges sobre la subvenció que la ciutat havia de fer a les obres de la Seu nova, subvenció que a partir del 20 d'agost d'aquest mateix any va consistir en el pagament del salari de tres mestres piquers cada any, sempre que el capítol també ho fes²⁰.

La confirmació de que la intervenció municipal en les obres de la Seu esdevingué novament activa aquest any 1406 la donen tres anotacions del llibre de Clavaria número 43, on s'apunta el pagament a quatre joglars per haver fet "*la crida de la processó de l'obra de la Seu*"; el pagament a diverses persones "*per nòlit de VIII dotzenes e tres pedres que portà de Flix ab la sua barqua per a l'obra de la Seu, a rahó de XII sous e sis diners la dotzena*"; i, finalment, el pagament a Ramon Nabas, piquer, per haver tallat l'esmentada pedra de Flix²¹. Quant a Ramon Nabas, se sap que aquest mateix any era mestre de les obres de la Cort²².

Any 1407

Diverses provisions municipals fan referència a les obres de la Seu aquest any 1407, d'entre les quals destaquen una datada el 4 de febrer, en què el Consell de la ciutat decideix assignar els "*indivisibles*" dels sis mesos següents a l'obra de la Seu; una altra, datada el 8 d'abril²³, on "*per ço que l'obra de la Seu se puxa continuar*", el Consell decideix "*que los honorables procuradors empren de certs pròmens qui acapten forment, verema, oli e altres coses per a la dita obra*"; i, sobretot, destaca una del 10 de desembre on el Consell, "*atessa la gran graciosa liberalitat que lo senyor bisbe ha feta e entén a fer e farà Déus volent en continua e [spatxada] augmentació e prosecució de la fàbrica de la Seu*", proveeix "*que los tres maestres qui per l'any passat hi són stats coduhits dels béns de*

19. AHCTE. Llibre de Provisions, 26. ff. 10v; 12v-13r (segon lligall); AHCTE. Llibre de Clavaria, 38. p. CXX.

20. AHCTE. Llibre de Provisions, 27. ff. 27r, 34v.

21. AHCTE. Llibre de Clavaria, 43. pp. CXVIII-CXX.

22. AHCTE. Llibre de Clavaria, 43. p. CXXXII (28-8-1406): "*Item, donà a-n Ramon Nabas, mestre de la Cort, en ajuda del loguer de l'alberch, de [alambós], que la ciutat li ha promés pagar cascun any, sis florins, los quals confessa haver haïts e reebuts en presència de mi, Jacme dez Pont, notari, d'en Pere Correguo e de n'Anthoni Monfort.--- III Lliures VI sous*".

23. Pastor (1922, p. 114) data aquest document el 4 de febrer, possiblement per confusió amb l'abans citat d'aquest dia.

la universitat, que aquells meteixs o altres semblants o millors hi sien conduhits, haüts e sostenguts dels béns de la dita universitat per tot l'any prop vinent e contínuament següent, e d'allí avant tant com a la ciutat plaurà". Cal destacar aquesta provisió puix que juntament amb una carta que Gil Sánchez Muñoz va escriure a Francesc Climent Saperà, bisbe de Tortosa entre 1407 i 1410, amb la intenció que aquest acceptés el seu trasllat a Barcelona, on se li diu a Climent "*e si en Tortosa preniets dalit en obrar la Seu...*", sembla que deixa ben clar que aquest prelat va vincular-se molt personalment i va donar un fort impuls a les obres de la Seu tortosina²⁴.

Any 1408

El 24 de maig de 1408 el Consell nomena Elies de Garret²⁵ obrer (és a dir, administrador) de l'obra de la Seu per part de la ciutat. D'altra banda, aquest any hi ha registrat el pagament a "*Arnau Berenguer e al seu fadrí, per I jornal que quiscú obrà en la cadira del Capítol, e per claus e altres manobres*", i, el que és més interessant, al mes de maig es registra el pagament de 169 lliures, 4 sous i 6 diners als tres mestres piquers que la ciutat havia promès de pagar²⁶.

Any 1409

El 5 de gener de 1409 el Consell de la ciutat de Tortosa decideix que tot allò que la universitat paga de les obres de la Seu sigui controlat pels procuradors, i que les seues decisions tinguin el mateix valor que abans havien tingut les del Consell sencer de la ciutat. Per la seua part, les anotacions de clavaria confirmen el pagament, el mes de març, de l'anyada que la ciutat va comprometre's a donar a tres mestres piquers mentre el capítol pagués el salari d'uns altres tres mestres, salari que aquest any munta 138 lliures, 4 sous i 6 diners²⁷.

24. AHCTE. Llibre de Provisions, 27. ff. 45r. 50v; AHCTE. Llibre de Provisions, 28. ff. 14v, 28v. La carta de Gil Sánchez Muñoz està publicada a Puig, 1920, pp. 526-528. Es tracta més extensament el tema de la relació del bisbe Climent amb la Diòcesi tortosina a Vidal, 2001.

25. Sobre Elies de Garret, cfr. Beguer, 1980. pp. 153-155.

26. AHCTE. Llibre de Provisions, 26 (2on lligall). f. 3r; AHCTE. Llibre de Clavaria, 44. pp. CXXVII, CCLXIII.

27. AHCTE. Llibre de Provisions, 26 (2on lligall). f. 11v; AHCTE. Llibre de Clavaria, 45. p. CCXVIII.

Any 1410

La ciutat paga 154 lliures i 9 sous com a contribució aquest any a l'obra de la Seu²⁸.

Any 1411

La ciutat paga 156 lliures, 4 sous i 9 diners pel lloguer de tres mestres piquers que treballen en l'obra de la Seu²⁹.

Any 1412

Es realitza un pagament de 154 lliures, 7 sous i 4 diners als tres mestres que la ciutat té treballant en les obres de la Seu³⁰.

Any 1413

L'any 1413 la ciutat paga 140 lliures, 15 sous i 2 diners als tres piquers que ha llogat per a treballar en les obres de la Seu³¹.

Any 1414

El salari dels tres mestres piquers que paga la ciutat aquest any munta 152 lliures i 4 sous³².

Any 1415

A l'abril del 1415 el clavari tortosí "*met en data què s'és despès en aquells tres maestres que la ciutat ha tenguts en l'obra de la Seu durant lo temps de la present claveria, segons en Pere Correguo, qui havia càrrech de pagar los dits maestres, ne donà compte per menut, present mi, Jacme dez Pont, notari, cent cinquanta-quatre lliures, tres sous e onze diners*"³³.

28. AHCTE. Llibre de Clavaria, 46. p. CCLXII.

29. AHCTE. Llibre de Clavaria, 47. p. CCLIII.

30. AHCTE. Llibre de Clavaria, 48. p. CCXXXII.

31. AHCTE. Llibre de Clavaria, 49. p. CCLXV.

32. AHCTE. Llibre de Clavaria, 50. p. CCLV.

33. AHCTE. Llibre de Clavaria, 51. p. CCXXXVI.

Any 1417

No es conserva, en la documentació municipal consultada, cap registre referent a les obres de la Seu l'any 1416. Al maig del 1417 es registra el pagament, per part de Pere Correguo, de 135 lliures, 13 sous i 3 diners als tres piquers que la ciutat contracta cada any per tal de treballar en les esmentades obres³⁴.

Any 1418

Aquest any no hi ha registrat el pagament per part de la ciutat del salari de tres mestres piquers que actuïn a l'obra de la Seu, però hi ha registrada, en canvi, una interessant provisió del Consell de la ciutat, datada el 26 d'abril, que decideix "*que puix la Seu quiscun any met obrés en la obra de la Seu, ço és, hun canonge e hun capellà, que axí matex la ciutat n'i meta altres dos, los quals hajan a ésser elets axí com los altres officials quiscun any*". També es decideix que "*si los obrés qui són meses per la Seu o Capítol de aquella ne hauran paga, que axí matex, e tanta, ne hajan los de la ciutat, e si los obrés de la Seu se paguen dels diners de la obra, que axí matex los qui hi seran meses e elets per la ciutat sien pagats dels dits diners de la dita obra*"³⁵. És a dir, aquesta provisió dóna a entendre dues coses ben significatives: primera, que si el Capítol, que facilita recursos per a l'obra, nomena dos obrers cada any, la ciutat, que també en facilita, també té el dret de nomenar dos obrers que s'han d'elegir anualment; i, segona, que si els obrers nomenats pel Capítol cobren dels fons destinats a l'obra³⁶, els obrers nomenats pel Consell de la ciutat també hauran de cobrar, la mateixa quantitat, dels fons destinats a la fàbrica de la Seu: sembla que el Consell no volia veure excessivament gravada l'economia municipal i que, per tant, ordenava que el salari dels obrers de la Seu nomenats pel municipi sortís dels fons de la fàbrica de l'edifici. I, encara més, fins i tot sembla que es faci referència a un únic fons: és a dir, que potser Capítol i Consell, com a mínim en aquests anys propers al 1418, van participar en la creació i en l'administració d'un únic fons econòmic i

34. AHCTE. Llibre de Clavaria, 52. p. CCLXIII.

35. AHCTE. Llibre de Provisions, 30 (2on lligall). p. 50.

36. Sembla que en el període que va del 1345 al 1441 el salari dels obrers del capítol fou sempre de cent sous anuals (cfr. Almuni, 1991, p. 48). En aquest ordre de coses, sembla que el sou cobrat anualment pels obrers de les obres de la ciutat era també de cent sous. Cfr., per exemple una provisió municipal del setze de maig de 1420: "*D'en Jacme Avella. Ffonch provehît que en Jachme Avella sia l'any present sobrestant de les obres de la ciutat. E, noresmenys, sia tengut de regonèxer los murs de la dita ciutat, e per lo dit regonexement e per altres funcions que fa en la ciutat, que haja lo salari acostumat de cent sous*" (AHCTE. Llibre de Provisions, 31 (1er lligall). f. 2v).

de gestió amb una intenció comuna: veure acabades unes obres que s'havien iniciat cap al 1346 per tal d'ampliar i adequar la Seu vella a les noves necessitats dels nous temps³⁷.

El 5 de maig d'aquest mateix any 1418 són nomenats obrers de l'obra de la Seu per part de la ciutat "*los honorables en Bernat Pinyol, lo prom, e en Roger dez Call, los quals hajen dels béns de la dita obra aytant com han de salari los obrés que la Seu hi met*"³⁸.

Finalment, aquest any s'ha trobat una altra notícia interessant: entre el 5 de maig de 1418 i el 13 de març del 1419 hi va haver diversos plets i suplicacions en l'audiència reial a causa del testament de Joan Batlle, els béns del qual es disputaven els almoiners de la ciutat i els canonges de la Seu, que els volien "*per l'interesse de la fàbrica*"³⁹. Dissortadament, a hores d'ara no se sap quina va ser la solució d'aquest plet.

Any 1419

El mes de maig d'aquest any es registra un pagament de 166 lliures, 16 sous i 11 diners als tres mestres piquers que la ciutat contracta cada any⁴⁰.

Any 1420

La política municipal de nomenar obrers de la ciutat cada any canvia al 1420, quan es proveeix que "*l'onorable n'Elies de Garret, ciutadà de la dita ciutat, sia obrer de la obra de la Seu per cinch anys primer vinents e contínuament següents*", malgrat que en aquests anys següents continuarà havent "eleccions" per al càrrec. Aquesta provisió resulta molt interessant perquè sembla demostrar que l'obrer de la ciutat tenia exactament la mateixa categoria que els obrers del Capítol i, també, perquè sembla demostrar que hi havia una sola "*caxa dels diners de la dita obra*", caixa dels diners on l'obrer de la ciutat posaria "*ço que la ciutat graciosament dóna a la dita obra, com tots los acaptes qui's fan per los carrés de la dita ciutat, e encara qualssevol donacions, legats e lexes a la dita obra, fetes e faedores*"⁴¹.

37. Sobre la idea de les obres de la Seu nova com un simple eixamplament de la Seu vella, cfr. Almuni i Lluís, 2000, p. 54.

38. AHCTE. Llibre de Provisions, 30. s/f (3er lligall) (5-5-1418).

39. AHCTE. Llibre de Provisions, 30. s/f (5-5-1418; 1-12-1418; 13-3-1419).

40. AHCTE. Llibre de Clavaria, 54. p. CCXXXVIII.

41. AHCTE. Llibre de Provisions, 31. f. 3r.

A banda d'això, hi ha registrat l'habitual pagament als tres mestres piquers que treballen en la Seu per part de la ciutat, pagament que aquest any munta 140 lliures, 12 sous i 6 diners⁴².

Any 1421

L'any 1421 sols consta la reelecció d'Elies de Garret com a "obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat"⁴³.

Any 1423

Pels volts del 31 de maig d'aquest any es registra el pagament de 149 lliures, 13 sous i 3 diners als tres piquers que cada any treballen a la Seu llogats per la ciutat⁴⁴.

Any 1425

El 17 de maig Elies de Garret torna a ser elegit obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat, però una provisió datada el 21 de juny sembla demostrar que se n'ha d'elegir un altre⁴⁵.

Any 1428

No hi ha registres dels anys 1426 i 1427. El 1428 tampoc no apareix l'habitual pagament als obrers que treballen en les obres de la Seu per part del municipi, però sí que es troba, en canvi, el pagament de 9 sous i 6 diners a Pere Barral, "*ferrer, per XVIII dotzenes de broques que havia liurades als piquers que obren per la ciutat a la obra de la Seu*"⁴⁶.

Any 1429

El 1429 comença a augmentar el nombre de registres sobre l'obra de la Seu en la documentació municipal. Cal pensar que aquest fet està molt

42. AHCTE. Llibre de Clavaria, 55. p. CCXXXVI.

43. AHCTE. Llibre de Provisions, 31 (2on lligall). f. 6r.

44. AHCTE. Llibre de Clavaria, 56. p. CCLXXVI.

45. AHCTE. Llibre de Provisions, 33. ff. 5r, 14v.

46. AHCTE. Llibre de Clavaria, 57. s/p (140).

l·ligat a que, des del punt de vista constructiu, s'està a punt d'arribar a un moment culminant que, per diversos problemes, anirà retardant-se i no s'assolirà fins al següent decenni. En el sentit de comprendre com n'estaven d'avançades, les obres, cal tenir en compte que l'any anterior ja havien començat els treballs d'enderrocament de l'absis de la Seu vella⁴⁷, el qual ocupava, aproximadament, el mateix lloc que avui ocupa el presbiteri de la Seu nova.

El 6 d'abril, al costat de l'exigència de *"reebre"* i *"veure en tot, e fer tot ab los qui són stats elets per part del clero, e per haver, demanar e reebre tot ço e quant se pertanyerà a la dita obra, axí per legats, donacions o en qualsevol manera"*, el Consell elegeix obrers de l'obra de la Seu Ramon Jordà i Pere Oliver. Aquest darrer personatge va ser substituït en el càrrec per Manuel dez Prats el dia 4 de maig⁴⁸.

El mateix dia 4 de maig de 1429, l'obrer de les obres de la Seu per part del Capítol, mossèn Jaume Baldira (Valdira, en el document que se cita), demana *"que les faltes qui són stades fets dels jornals mancats en la dita obra per los piquers que la ciutat hi té, que no sien stats fets ni pagats, que munten LXXXVIII jornals e mig"* siguin esmenades, i el Consell, al seu torn, proveeix *"que les dits faltes o jornals sien esmenats e pagats del béns de la universitat"*⁴⁹.

D'altra banda, també el quatre de maig de 1429, el Consell proveeix que un dels pedrapiquers que la ciutat ha tingut treballant en les obres de la Seu els darrers anys, Guiamó Ferrer, qui *"s'és evellit en la obra de la Seu, e ara no puxa axí treballar ni fer tan bon jornal com los jóvens"*, mentre visqui cobri 2 sous *"quiscun jorn faener, stant sà o malat"*, *"emperò, que metre serà sa, ni fer faena, que ajut a la dita obra e y faca lo que porà"*⁵⁰; a banda d'això, es donen 11 sous *"als maestre que lo dit jorn meteren la clau a un arch de la obra de la Seu"*⁵¹, i es paguen les 144 lliures, 17 sous i 2 diners que munten els salaris dels tres mestres, incloses les faltes, durant aquest any⁵².

47. Almuni, 1991, pp. 71, 92.

48. AHCTE. Llibre de Provisions, 34. ff. 19v, 25r.

49. AHCTE. Llibre de Provisions, 34. f. 23v.

50. AHCTE. Llibre de Provisions, 34. f. 24r. Potser aquest Guiamó Ferrer és el Guillem Ferrer, piquer, que fa *"una creu de pedra (...) per al peyró que és en lo camí de la Aldeya"* cap al 20 d'abril de 1402 (AHCTE. Llibre de Clavaria, 38, p. CCXVI. Cfr. Matamoros, 1914, p. 131).

51. Pastor (1922, p. 114), data aquest pagament un any abans, el 4 de març de 1428.

52. AHCTE. Llibre de Clavaria, 58. f. 131v.

Any 1430

El mes de maig de 1430 va ser elegit Guillem Gilabert com a “*obrer, per part de la ciutat, de la obra de la Seu*”, i es va proveir que “*baja, dels diners de la obra, cent sous*”⁵³, la qual cosa pot confirmar que el sou dels obrers (administradors), tant dels de la ciutat com dels del capítol, era de cent sous⁵⁴. D'altra banda, tot i que un document posterior parla de l'existència d'un salari municipal per a l'obrer de les obres de la Seu⁵⁵, aquest registre sembla indicar que els obrers cobraven d'un fons únic destinat a les obres de la catedral, la qual cosa queda confirmada pel fet que, excepte en el cas que s'acaba de comentar, no apareix el pagament als obrers de la Seu entre els salaris que paga la ciutat cada any⁵⁶.

També al maig del 1430 es registra el pagament a diversos picapedrers: el dia 27, per 210 dies que havia treballat abans de la seua mort el 31 de gener de 1430, es paguen a Guiamó Ferrer —evidentment, se li paguen a algú que cobra en nom del difunt— 21 lliures; a Guillem Pelica, per 212 dies que havia treballat “*en lo present any*”, és a dir, de maig del 1429 al maig de 1430, se li fa un pagament de 37 lliures i 2 sous; a Pere Pasqual⁵⁷, per 67 dies de feina els mesos de maig, juny i juliol de 1429, se li abonen 11 lliures, 14 sous i 7 diners; a Bernat Margenet, per 221 jornals repartits entre els mesos d'agost, setembre, octubre, novembre i desembre de 1429, i gener, febrer, març, abril i maig de 1430, se li fa un pagament de 37 lliures, 13 sous i 6 diners; a Tomàs Folquer, per 91 dies de treball els mesos de febrer, març, abril i maig de 1430 se li donen 15 lliures, 18 sous i 6 diners; i a Pere Guaita⁵⁸, per 16 dies de treball el mes de maig de 1430, se li paguen 2 lliures i 16 sous. Excepte en el cas de Guiamó Ferrer, que com s'ha expressat més a dalt cobra dos sous per jornal, el salari d'aquests piquers és de 3 sous i 6 diners en tots els casos. En la mateixa

53. AHCTE. Llibre de Provisions, 35. f. 50r; AHCTE. Llibre de Provisions, 35 (2on lligall), f. 3v.

54. Cfr. *supra*, n. 36.

55. AHCTE. Llibre de Clavaria, 60. s/p (salari). Es tracta d'un pagament que es fa a Guillem Gilabert, que abans ha aparegut sent elegit obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat, i és de cinc lliures, que equivalen als cent sous també esmentats abans. Aquest any hi ha registrat un pagament a Arnau Feriça, “*obrer de la Seu per la ciutat, a compliment de pagar de les faltes de la sua annada*”, la qual cosa sembla indicar que de fet Feriça, tot i no haver aparegut en cap elecció d'obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat, va encarregar-se de donar-hi allò que el municipi invertia en algun moment de 1430 o 1431 (AHCTE. Llibre de Clavaria, 60. s/p, dons graciosos).

56. Tot i que es tracta d'un paper eminentment divulgatiu, sobre els salaris fixos que pagava el municipi de Tortosa als segles XIV i XV, cfr. Massip, 1968, p. 8.

57. La presència d'aquest mestre en les obres de la Seu havia estat documentada per Almuni (1991, pp. 71, 77).

58. La presència de Tomàs Folquer i de Pere Guaita en les obres de la Seu havia estat documentada per Matamoros (1932, p. 88) i per Almuni (1991, *passim*).

data (27-5-1430) es donen a Marc Barral, ferrer, i, segurament, familiar de l'abans esmentat Pere Barral, 3 lliures i 5 sous per 130 dotzenes de broques que han fet servir els piquers per tal de realitzar el seu treball⁵⁹.

Any 1431

El dia 10 de maig de 1431 l'escrivà Antoni Aguat és elegit obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat⁶⁰.

Al voltant d'aquesta data també es registra el pagament de 111 lliures, 2 sous i 5 diners als "*maestres qui tot l'any per part de la ciutat havien obrat en la obra de la Seu*". Aquest mateix any es registren diversos pagaments als picapedrers que s'ocupen d'esmenar les faltes comeses —és a dir, els dies no treballats— pels obrers que la ciutat té treballant a la Seu: el primer, de 4 lliures i 18 sous, equival a 14 dies de feina de Joan Cibrià i Antoni Peric (o, potser, Peric) a l'agost del 1431; el segon, de 20 lliures, 16 sous i 6 diners, equival al treball fet "*per rahon de les faltes qui los pedrapiquers havien fets en la obra de la Seu tot l'any*" i es fa "*als maestros qui havien soplides aquells e havien obrat en la dita obra, e foren los obrés n'Anthoni Peric, en Johan Çibrià, Pere Garcia e Miquel Çaragoça*"; finalment, apareix un pagament de 5 lliures i 12 sous a Antoni Peric i Joan Cibrià pel seu treball durant el mes d'octubre del 1431⁶¹. Pel que fa a Pere Garcia, es pot afegir que l'1 de juny de 1429 va rebre un subsidi d'11 sous per part del municipi de Tortosa a causa de que "*en la festa de Corpore Christi li havien cremada la cara, stant dels jochs*"⁶².

Diverses provisions municipals d'aquest any demostren que l'obra ja estava gairebé llesta per a procedir al tancament de la volta del sector central del presbiteri en aquest moment, tot i que això no es va dur a terme definitivament fins, com s'ha dit abans, uns deu anys després. El 13 d'agost de 1431 el Consell decideix que els procuradors de la ciutat, "*ensemps ab alguns prohòmens, vagen al Capítol e canonges e que ab ells vejen e regoneguen la dita obra, e que tots comuniquen e vejen si serà mester que fessen venir mastres de altres parts per veure aquells, en*

59. AHCTE. Llibre de Clavaria, 59. pp. 371-372.

60. AHCTE. Llibre de Provisions, 36. s/f.

61. AHCTE. Llibre de Clavaria, 60. s/p. Cfr. també AHCTE. Llibre de Provisions, 36. s/f (30-10-1431): "*De les faltes dels piqués de la obra de la Seu. Item, fonch provehüt que ço que l'onorable en Berthomeu Sosmero, axí com a clavari, ha pagat de les faltes dels obrés qui obren per la ciutat en la obra de la Seu, aytant com tota la sua claveria, que li sien preses en compte*".

62. AHCTE. Llibre de Clavaria, 59. p. 361.

manera que la dita obra se faça de tal manera que per temps esdevenidor no vengués a menys", i abans del 30 d'octubre es paga una quantitat indeterminada al "*maestre de la obra de la Seu de Tarragona*", segurament per haver inspeccionat l'obra de la Seu tortosina abans de que s'iniciés tan important moment constructiu⁶³.

El mateix dia, el 30 d'octubre de 1431, i a petició del Capítol, el Consell de la ciutat decideix manllevar 500 florins per via de censal mort, quantitat que, juntament amb els 500 florins que ha promès manllevar el Capítol, havia de ser suficient perquè "*lo dit cap se acabés*"⁶⁴, és a dir, que es finalitzessin les obres en tot el sector de l'absis, inclòs el presbiteri.

Any (?)

Documents que pertanyen a un volum de Clavaria traspaperat i que es troben en el segon lligall del volum 35 de Provisions, i que per tant no es poden datar amb exactitud, tot i que han de correspondre a la fi de la dècada dels vint o, amb més probabilitat, als primers anys de la dècada dels trenta, registren un pagament de 85 lliures, 4 sous i 6 diners "*als tres piquers qui per la ciutat havien obrat en la obra de la Seu*"; un altre de 75 lliures, 3 sous i 9 diners "*per les faltes dels piquers qui havien vagat dins los XII mesos que devien haver obrat en la obra de la Seu*"; i dos pagaments a Marc Barral per certa quantitat de broques "*liurades als dits piquers*"⁶⁵.

Finalment, un altre document de datació problemàtica, però que probablement correspon a un moment d'entre els anys 1428 i 1431, anota que el Consell de la ciutat de Tortosa proveeix que es presti a l'obra de la Seu tota la fusta que sigui necessària "*per fer lo bastiment ops de cloure lo cap*"⁶⁶.

63. AHCTE. Llibre de Provisions, 36. s/f (13-8 i 30-10-1431). Alanyà (1998, pp. 577-579) recull la notícia d'altres reunions, viatges i consultes de mestres de la Seu amb mestres d'altres obres.

64. AHCTE. Llibre de Provisions, 36. s/f (30-10-1431).

65. AHCTE. Llibre de Provisions, 35 (2on lligall). ff. 66v-67r.

66. AHCTE. Llibre de Clavaria, 58. Document solt número 9 (es tracta d'esborranys de Provisions, un d'ells amb data de 7-12-1428). Cfr. també l'apartat de l'any 1439. Cal tenir en compte que la fusta dels Ports de Tortosa era molt apreciada com a material de construcció de vaixells en època musulmana, i que al segle XV fou reclamada diverses vegades des de Barcelona per a ser emprada en la construcció de retaules (cfr. Duran, 1975, pp. 160-161, 165) i d'edificis. Sobre la importància per a la construcció de la fusta que administrava la ciutat de Tortosa, tema que necessita un estudi en profunditat, cfr. Curto, 2001, pp. 21-52, especialment pp. 40-41, 50-51. Quant al paper de la fusta en les obres de l'edifici que ens ocupa, cfr. Almuni, 1991, pp. 140-142.

Anys 1436 i 1437

Tot i que se sap que les obres de la Seu de Tortosa no van aturar-se completament entre els anys 1430 i 1436⁶⁷, la documentació municipal conservada no fa esment de l'activitat constructiva durant aquest període de 6 anys. Després, entre 1436 i 1437, el bisbe i el Capítol entren en conflicte amb la ciutat per tres motius que segurament estan íntimament lligats i que van afectar el ritme de les obres de la catedral: el primer és la contribució d'aquests religiosos a les obres dels murs, valls, ponts, "pexeres", camins "*e altres obres comunes de la ciutat*"; el segon són les imposicions del vi; el tercer són les pròpies obres de la Seu.

Provisions dels dies 5, 26 i 30 d'octubre, 19 de novembre, 7 i 31 de desembre de 1436; 10 i 26 de gener de 1437, demostren que en aquest moment la ciutat demana al bisbe i al clergat de la Seu que "*pach la imposició*" del vi i que "*contribuesquen en les despeses de fàbriques, constructions e refeccions de mur, ponts, camins e pexeres e altres, axí guardants la utilitat del clero com dels lachs*", contribució que segons el Consell no pot ésser recusada "*per drets, pràctiques antiquades e encara per certs pactes*". El conflicte, que arriba a la Cancelleria reial, on el bisbe de Vic fa de mitjancer entre ambdues parts, sembla que no se soluciona fins al gener del 1437, quan, "*al compromís faedor ab lo clero, sobre les obres dels murs e valls, e per la contribució de aquells*", el Consell de la ciutat "*dóna plen poder e llibera facultat de fermar lo dit compromés als honorables procuradors*". El mes de febrer d'aquest mateix any sembla que la ciutat i el clergat arriben a un acord sobre la imposició del vi⁶⁸.

Pel que fa a les obres de la Seu, el 30 d'octubre de 1436 el Consell decideix que les aproximadament 80 lliures que van sobrar de la clavaria de Pasqual Curto, i que "*s'havien de convertir en la obra de la Seu*", siguin donades al nou clavari. El mateix dia es proveeix "*que per rahon de la obra de la Seu, los honorables procuradors, ab alguns probòmens, vagen al senyor bisbe e Capítol de la Seu per dir-los que lo dit senyor e lo honorable dejen proveir en la obra de la Seu, e si no u faran, que la ciutat levarà los obrer que ti*⁶⁹", amenaça que va tenir el seu efecte, puix que el 10 de gener de 1437, el Consell decideix que "*si lo clero continuadament hi tindrà tres maestres, que la ciutat hi torn los tres obrés*" i el 18 de maig del mateix any proveeix "*que la ciutat torn en la obra de la Seu los tres pi-*

67. Cfr. Almuni, 1991, pp. 73-76.

68. AHCTE. Llibre de Provisions, 37. ff. 22r, 23r, 23v-24r, 25v, 26v, 28r, 28v, 30r, 30v.

69. La forma "ti" és la tradicional en alguns dialectes occidentals, com el tortosí, de la tercera persona del present d'indicatiu del verb tenir.

quers o obrés que y ha acostumat de tenir, si lo clero o capítol ni tindrà altres obrés o pedrapiquers". Finalment, el dia tres de juny de 1437 es decideix que *"los tres obrés que la ciutat tenia en la obra de la Seu sien tornats en la dita obra, com entre los honorables canonges e capellans ni mete dos de lurs tatxes"*⁷⁰. És a dir, que en un moment culminant de les obres de la Seu la ciutat paga el salari de tres mestres, mentre que el Capítol de la Seu –perquè sembla que aquí no s'ha de comptar amb el bisbe Ot de Montcada– només paga el salari de dos mestres.

Quant a l'administració de les obres, el 14 de febrer de 1437, Joan Icart, Manuel Prats i Pere Sala, *"o los dos de aquells si tots treses ésser no y poran, o almenys la hun, si tots no y podien ésser"*, *"foren elets en ésser e entrevenir per part de la ciutat en la obra de la Seu, axí en veure e regonèxer los compts de ço qui s'és pres, plegat e haüt per ops de la dita obra en qualsevol manera, com en ço qui s'és distribuït en aquella"*⁷¹.

Any 1438

El dia 8 de gener, ja solucionats els conflictes entre la ciutat, el bisbe i el Capítol, sembla que el Consell, *"per augmentació de la obra de la Seu"*, decideix gravar *"aquells qui celebren matrimoni"* i també *"als qui prenen corona e altres órdens"*, tot i que el document en qüestió és incomplet⁷². El 17 de juliol Francesc Burgués i Arnau Feriça són elegits administradors (o obrers) de la obra de la Seu per part de la ciutat, *"en tot e per tot"*⁷³.

Any 1439

El dia 27 de febrer, després de proveir que *"la fusta que se n'han portada per obs de la obra de la Seu, los sia jaquida e donada"*⁷⁴, el Consell de la ciutat decideix manllevar 500 florins *"com per acabar lo cap de la obra de la Seu sia de necessari haver fins en mil florins"*, per la qual cosa *"lo honorable consell dóna plen poder e líbera facultat als honorables procuradors, qui ara són e per temps seran, qui ells, per obs de acabar lo dit cap, puxen e dejen manllevar e haver los dits D florins, e per aquells*

70. AHCTE. Llibre de Provisions, 37. ff. 24v, 25r, 28v. Llibre de Provisions, 38. f. 8r-v.

71. AHCTE. Llibre de Provisions, 37. 30r.

72. AHCTE. Llibre de Provisions, 38. f. 17r.

73. AHCTE. Llibre de Provisions, 39. f. 11v.

74. AHCTE. Llibre de Provisions, 39. f. 30r.

vendre'n censal mort..."; el Consell també decideix "que per ço que la ciutat sia guardada de dan per esdevenidor per rahó de la dita manlleuta fabedora dels dits D florins, que acabat lo dit cap, de almoynes, lexes, legats e altres obvencions e adjutoris, que's facen a obs de prosseguir la dita obra, que ans que altra obra se faça, que los diners que de les dites coses exiran, sien meses e posats en poder dels honorables n'Arnau Feriça e d'en Johan Jordà o de altres qui lo Consell voldrà, per tal que de allò los dits D florins sien quitats an aquell o a aquells de qui seran preses e manlevats, e que per distribuhir, metre e convertir aquells D florins en la dita obra, sia acomanat als dits honorables n'Arnau Feriça e a n Johan Jordà. Emperò, que la ciutat no sia tenguda de necessitat tenir los tres obrers ne altres, ne donar a la dita obra lo cost de aquells per luir les dites quantitats, ne altra mentre, sinó axí com a l'honorable Consell serà placent". Com el propi document recorda, aquesta mateixa decisió de manllevar 500 florins per a l'acabament de la primera fase de les obres de la Seu havia estat presa el 30 d'octubre de 1431⁷⁵.

També el dia 27 de febrer de 1439 es decideix que un quart picapedrer, que s'ha afegit a les obres de la Seu per part de la ciutat, sigui pagat, *"emperò, tornant-ho al compte e paga que havien los tres piquers, e que no y sia despès més avant de ço que's paga als tres piquers"*⁷⁶.

La darrera notícia interessant d'aquest any fa referència a que la clau de volta del sector central del presbiteri, que segons Victòria Almuni va ser col·locada el 27 de setembre d'aquest any 1439⁷⁷, ja havia estat descarregada al portal de Tamarit⁷⁸, puix que el dia 21 d'abril el Consell de la ciutat decideix donar onze florins al ministre de l'església de la Trinitat, a causa de que *"un cantó de la sglésia, devers lo riu"*, s'estava enderrocant, i això *"seria stat fet per la volta que donaren al dit cantó com tragneren la clau del cap de la Seu"*⁷⁹.

75. AHCTE. Llibre de Provisions, 39. f. 30v. Sobre la manlleuta dels 500 florins aconseguits mitjançant la venda de censals morts, cfr. també ff. 33v-34r (27-3-1439).

76. AHCTE. Llibre de Provisions, 39. f. 31v.

77. Almuni, 1991, pp. 92-93.

78. Sobre el tràfec de la pedra entre les pedreres i el port o portal de Tamarit, i aquest lloc i l'obra de la Seu, cfr. *Ibidem*, pp. 107-111.

79. AHCTE. Llibre de Provisions, 39. f. 39r. El transport de tan gran i important peça fou problemàtic i difícil: "El seu transport fins el riu degué suposar també un important problema; només per alçar-la i moure-la es van necessitar deu homes durant dos dies, així com maquinàries per a elevació de grans pesos, concretament un ternal i un arquet, per a carregar-la a la carrava" (Almuni, 1991, p. 77).

Any 1440

El 3 de març, segurament de l'any 1440, es donen 11 sous, "*per abeuratge*", "*als piquers de la obra de la Seu (...) qui lo dit jorns meteren les darreres pedres de la clau del cap*"⁸⁰, la qual cosa confirma que, com ja havia publicat Almuni seguint els documents de l'Arxiu Capitular de Tortosa, el tancament de la volta del sector del presbiteri es va realitzar entre els anys 1439 i 1440⁸¹.

Una anotació de clavaria, pertanyent al desembre de 1439 o, més possiblement, pertanyent ja a l'any 1440, ens diu que la ciutat pagà 12 sous "*per III somades de fusta ops de la obra de la Seu, com no y bastassen los acaptes*". Aquest mateix any 1440 el municipi pagà 165 lliures, 7 sous i 9 diners "*per l'obra de la Seu del primer dia de maig any MCCCCXXXVIII fins e stro lo darrer dia d'abril any MCCCCXXXIX, als menestrals qui havien obrat e al ferrer per luciar les broques dels piquers*"⁸².

Els documents més interessants d'aquest any remetent, però, a l'abans esmentada manlleuta de 500 florins: d'aquesta manera, la ciutat rep 100 lliures de Lluís Garidell, "*per preu de les quals los damunt dits procuradors e clavari li han venuts e assignats cent sous de censal mort quiscun any pagadors a XVIII de juliol (...) les quals cent lliures són meses e quitades en la obra en acabament del cap de la Seu, segons l'onorable n'Arnau Feriça*". Altres 115 lliures s'aconsegueixen de la venda d'un censal mort al llaurador Guillem Moix, i unes altres 60 s'aconsegueixen del rector de Sant Mateu Francesc Giner⁸³.

Any 1441

Una anotació, probablement del setembre del 1441, informa de que el clavari tortosí donà 11 sous "*a la obra de la Seu, per metre la primera pedra en lo peu del pilar qui començaren a fer deçà la capella de sant Pere*"⁸⁴: això ha de fer pensar que les obres, un cop assolit el tancament de la volta del presbiteri, van continuar-se a partir d'aquest lloc, la qual cosa sembla ésser confirmada pel fet que Ot de Montcada, bisbe de la

80. AHCTE. Llibre de Clavaria, 63. p. CLXXXV.

81. Almuni i Lluís, 2000, p. 44.

82. AHCTE. Llibre de Clavaria, 63. pp. CLXXXIII, CCLVII.

83. AHCTE. Llibre de Clavaria, 63. pp. XXII, XXIII, CCIII, CCIII.

84. AHCTE. Llibre de Clavaria, 64. p. CCCIV.

Diòcesi en aquell moment, contribuís a les obres d'aquesta capella⁸⁵. D'altra banda, cal tenir en compte que sembla que és aquest sector el més antic de l'edifici⁸⁶.

El document més interessant que aporta la documentació municipal de 1441 és, però, un apunt de clavaria on s'anota el pagament a uns joglars que assistiren a la consagració de la catedral, al voltant del dia 12 d'abril. Interessant perquè aquest document demostra que davant l'absència d'Ot de Montcada, qui en aquells moments assistia al concili de Basilea, no va ser Bernat, "el Catarense" (ni, encara menys, Bernat Oliver, nom del bisbe que beneí la primera pedra de la Seu l'any 1347) qui consagrà la Seu gòtica a l'abril del 1441, com s'ha acostumat a acceptar des que ho publicà Francesc Martorell el 1627⁸⁷, sinó que la va dur a terme fra Pere Gacet, frare menor, bisbe titular de Sambaria, l'activitat del qual estava documentada als bisbats de Lleida i Girona⁸⁸.

Finalment, consta que al voltant del 17 de maig d'aquest any la ciutat pagà 55 lliures, 9 sous i 9 diners en concepte d'allò que devia a l'obra de la Seu "*del primer dia de ffebrer, any MCCCCXXXI, fins a XV abril après següent*"⁸⁹.

Any 1442

El 13 d'agost "*los honorables procuradors metien lo dit jor la primera pedra en lo clot del segon peu*", i l'1 de desembre es va realitzar un pagament de 5 lliures i 4 diners per "*los banchs qui ara novament s'eren fets en la Seu, hon pogués seure la gent al divinal offici e als sermons*"⁹⁰.

Any 1443

A l'entorn del 29 de maig de 1443 es paga el salari dels pedrapiquers Guillem Peliça, Joan Pasqual i Tomàs Folquer, equivalent als dotze mesos que van del juny de 1442 al maig de 1443, salari que munta 128 lliures i 2 sous.

85. Matamoros, 1932, p. 110.

86. Almuni i Lluís, 2000, pp. 72-75.

87. Martorell, 1996b, p. 73.

88. AHCTE. Llibre de Clavaria, 64. p. CCXXIII. S'ha tractat aquest tema més extensament a Vidal, 2001. Sobre fra Pere Gacet, cfr. Sanahuja, 1959, pp. 200-201.

89. AHCTE. Llibre de Clavaria, 64. p. CCX.

90. AHCTE. Llibre de Clavaria, 65. ff. 100v, 71v.

Any 1444

El mes de maig d'aquest any el clavari paga 64 lliures i 1 sou "*als obrés qui per la ciutat havien obrat en la obra de la Seu los meses de juny, juliol, agost, setembre, octubre, noembre e deembre prop passats*", és a dir, la segona meitat de l'any anterior⁹¹.

Any 1448

No es troben, en els volums de Provisions i de Clavaria del municipi de Tortosa dels anys 1445, 1446 i 1447, anotacions interessants que facin referència a les obres de la Seu. Tot i això, pot resultar important el pagament d'1 lliura i 4 sous a Domingo Squerdó per haver anat a Vistabella a buscar el mestre de les obres de la Seu, pagament realitzat el 26 d'agost de 1446⁹², o la presència d'un "*Pasqual, pedrapiquer*" treballant en un dels portals de la ciutat, i de "*Thomàs Folquer, pedrapiquer*", que tragué i mudà "*hun permòdol a una gran viga del consolat, qui era fort perillosa de venir-ne com no's tingués gens de la hun cap*"⁹³, l'any 1447; fets que demostren, com el cas abans vist de Ramon Nabas, que els mestres actius a la Seu no s'hi dedicaven sempre amb exclusivitat, fins al punt que en alguns moments de poca activitat constructiva marxaven de la ciutat per cercar altres feines.

El 24 de desembre de 1448 li fou donada certa quantitat a un escrivà "*per hun trellat que féu de una gran bulla papal, impetrada en favor de la obra de la Seu, que foren deu cartes grans, espesses, ab moltes glosses per los marges*"⁹⁴.

91. AHCTE. Llibre de Clavaria, 66. f. 98r.

92. Llibre de Clavaria, 68. f. 53v. Tot i que no apareix el nom del mestre, sembla probable que es tracti de Joan de Xulbi, a qui José Matamoros (1932, p. 69) fa mestre de les obres de la Seu de Tortosa entre 1447 i 1452 i a qui s'ha pogut documentar en aquest càrrec l'any 1450 (cfr. l'apartat d'aquest any). El fet que els Xulbi fossin originaris de la zona de Villahermosa del Río, Novaliches i Puertomingalvo (cfr. José i Pitarch, 2001, pp. 122-123), just a la vora de Vistabella, població ja pertanyent a la diòcesi de Tortosa, sembla que reforça aquesta hipòtesi.

93. AHCTE. Llibre de Clavaria, 69. f. 52r (17-8 i 28-8-1447).

94. AHCTE. Llibre de Clavaria, 69. f. 79r. No sembla que aquest document faci referència a cap de les butlles papals promulgades en favor de l'obra de la Seu de què teníem notícia fins ara. Sobre aquest tema, cfr. Matamoros, 1932, p. 45; Almuni, 1991, p. 50.

Any 1449

El 19 de desembre, havent estat interpel·lat el Consell per part del bisbe i del Capítol, la ciutat decideix contribuir a la continuació de les obres de la Seu, però també decideix que "*per part de la ciutat sien elets XII hòmens ab los quals, o ab aquells que dels dit prohòmens haver-se poran, los honorables procuradors pratiquen e concorden de la dita obra e de les obres de aquella, e que la dita obra començ lo primer de giner, e que dure V anys, e ço que los honorables procuradors e prohòmens faran, concordaran ab lo dit senyor bisbe e capítol sobre lo fet de la dita obra, lo present parlament, ara per ladoncs, lo ha e fa prova e per ferm*". En aquesta mateixa sessió de Consell foren elegits obrers de les obres de la Seu per part de la ciutat Guillem Sibil, Ramon Jordà, Joan Boteller i Francesc Oliver⁹⁵.

Any 1450

El 26 de setembre, vist que el Capítol ha enviat l'Ardiaca Major de la Seu al lloc de Catí, el Consell de la ciutat decideix enviar Francesc Burgués "*als marmessors d'en Johan Spigol⁹⁶, que's diu és mort, rich de XX M florins, ensús, e ha feta hereva la sua ànima, per temptar si poran obtenir dels dits marmessors alguna bona quantitat de la dita marmessoria a obs e subsidi de la obra de la Seu*"⁹⁷. El 7 de desembre aquest personatge cobra 2 lliures i 10 sous per haver realitzat la tasca que li havia estat encomanada⁹⁸.

D'altra banda, se sap que treballen com a piquers en l'obra de la Seu per part de la ciutat Guillem Arbonès, Tomàs Folquer, Pere Garçó⁹⁹, Pere Giner i Bernat Pasqual¹⁰⁰. En un dels pagaments registrats a aquests picapedrers, concretament el realitzat el 9 de juliol, són testimonis Lluís Alfonso, pedrapiquer, i Joan de Xulbi, que és el mestre de l'obra¹⁰¹.

95. AHCTE. Llibre de Provisions, 45. Document solt número 24. cfr. també document solt número 28.

96. Sobre aquest tema, cfr. Tormo, 1913, pp. 143-153.

97. AHCTE. Llibre de Provisions, 46. f. 30r.

98. AHCTE. Llibre de Clavaria, 72. p. 135.

99. Aquest Pere Garçó, que segons Matamoros mor en el càrrec de mestre de les obres de la Seu el 1514 (Matamoros, 1932, p. 69), ja ocupa aquest càrrec, com a mínim, des de l'octubre de l'any 1465 (AHCTE. Llibre de Clavaria, 84. s/p), i probablement és ell qui dirigeix les obres en el període 1460-1465 (cfr. *infra*, l'apartat d'aquests anys).

100. AHCTE. Llibre de Clavaria, 71. p. 218; AHCTE. Llibre de Clavaria, 72. pp. 115, 117, 127, 130, 135 140.

101. AHCTE. Llibre de Clavaria, 72. p. 115.

Any 1451

El 19 de desembre de 1451, el Consell, a petició del Capítol, decideix enviar els procuradors, acompanyats per Pere Terça, Joan Ycart i Ramon Jordà, a Paüls, amb l'objectiu de que es facin càrrec de la "*donació de XXXX milia sòlidos*" que havia feta "*la senyora de Pabüls*" a l'obra de la Seu¹⁰².

Durant 1451, treballen com a picapedrers per part de la ciutat en les obres de la Seu Guillem Arbonès, Tomàs Folquer, Pere Garçó, Bartomeu Gombau, possiblement també Bernat Gombau, Bernat Pasqual i Miquel Pasqual¹⁰³. Probablement aquest any, malgrat que el document no està datat, Joan Vallmoll i Joan Vello, que no se sap quina funció realitzaven, porten sengles salaris a un "*piquer francès*" (Pere Garçó?) i a Tomàs Folquer, en un moment en que aquest personatge emmalalteix¹⁰⁴.

Any 1452

Són els picapedrers: Lluís Alfonso, Pere Ferrando, Pere Garçó, Bartomeu Gombau, Miquel Pasqual i Joan Ramon¹⁰⁵.

Any 1453

El 5 de maig, davant la crisi econòmica que fa que en aquests anys "*les rebudes no abasten a les dates*" i la ciutat es vegi obligada "*a manlleva*"¹⁰⁶, el Consell decideix reduir la seua aportació a les obres de la Seu, i pren la mesura de pagar solament el sou de dos piquers, "*e que lo salari de l'altre servescha a pagar los càrrechs de Tortosa*". Dos dies després, el 7 de maig de 1453, "*atessa la gran necessitat de la ciutat*", es decideix "*que dels tres milia sous que Tortosa dóna a la obra de la Seu, que li don dos milia sous, perquè Tortosa en avance cinquanta lliures*"¹⁰⁷.

102. AHCTE. Llibre de Provisions, 47. f. 15v.

103. AHCTE. Llibre de Clavaria, 71. p. 238; AHCTE. Llibre de Clavaria, 72. pp. 143, 147, 150, 152, 163, 167; AHCTE. Llibre de Clavaria, 73. pp. 153, 159, 164, 165, 168, 177, 178, 180.

104. AHCTE. Llibre de Clavaria, 71. p. 238; AHCTE. Llibre de Clavaria, 73. p. 153.

105. AHCTE. Llibre de Clavaria, 73. pp. 185, 189, 196, 208, 209; AHCTE. Llibre de Clavaria, 74. ff. 19r, 23r, 28r, 33r-v, 34r.

106. Això es diu en una sessió de consell del dia 1 de febrer de 1454, en referència als tres exercicis anteriors. Cfr. AHCTE. Llibre de Provisions, 47. f. 96r.

107. AHCTE. Llibre de Provisions, 47. ff. 65r, 69r.

Tot i això, apareixen pagaments als picapedrers Lluís Alfonso, Pere Garçó, Bartomeu Gombau i Joan Ramon¹⁰⁸.

Any 1454

El dia 25 de maig d'aquest any, el Consell proveeix que es controlin "*los ferraments que's diu ésser prestats per la part de la obra de la Seu als de la obra de la cèquia de Tiveng*", i que "*sia vist quins ferraments són los prestats a la dita cèquia, e los prestats perduts o guastats sien paguats dels diners de l'açut a la dita obra de la Seu, e que Tortosa en res no se'n vol entrametre, ans hagen sa acció contra los de l'açut o contra qui per justícia degan o puxen*"¹⁰⁹. I és que diverses notícies d'aquests anys semblen demostrar que, en aquests moments, el bisbe Ot de Montcada està més interessat en les obres hidràuliques que en l'edificació religiosa¹¹⁰.

Malgrat tot, la ciutat paga el sou dels picapedrers Pere Garçó, Bartomeu Gombau i Bernat Pasqual¹¹¹. Potser aquest any, però també possiblement el 1455, treballa a l'obra de la Seu per part de la ciutat Tomàs Folquer¹¹².

Any 1455

Són els picapedrers: Lluís Folquer, Pere Garçó i Bernat Pasqual¹¹³.

Malgrat que la recerca sistemàtica duta a terme finalitza el 1455, perquè és aquest l'any en què finalitza el termini que la ciutat havia fixat per a la seua col·laboració en la continuació de les obres de la Seu, col·laboració demanada pel bisbe i el Capítol al desembre del 1449, tot seguit es documentaran alguns dels picapedrers que van treballar en aquelles obres entre el 1462 i el 1464, probablement a causa d'una nova empena constructiva, tot i que no tan important com les anteriors: de fet, el mestre de

108. AHCTE. Llibre de Clavaria, 74. f. 43r-v; AHCTE. Llibre de Clavaria, 75. ff. LXIv, LXIIr, LXVr-v, LXVIIv, LXXv-LXXIr, LXXIIr, LXXIIIr.

109. AHCTE. Llibre de Provisions, 47. f. 114v.

110. Cfr. AHCTE. Llibre de Provisions, 47. *passim*.

111. AHCTE. Llibre de Clavaria, 75. ff. LXXVr, LXXVIIIv, LXXXr, LXXXIIr; AHCTE. Llibre de Clavaria, 76. ff. LVIIIv, LXIIIv, LXVIv, LXVIIIv, LXXr, LXXIV, LXXIIIv, LXXVIr.

112. AHCTE. Llibre de Clavaria, 75. f. LXXXVIv.

113. AHCTE. Llibre de Clavaria, 76. ff. LXXVIIIr, LXXXr, LXXXIIIr, LXXXVIv.

les obres (possiblement Pere Garçó), de Barcelona estant, va oferir a la ciutat, des del maig fins al desembre del 1460, la possibilitat de treballar amb obrers "*ben àbils per a la dita obra*" durant un any i pel preu, en la darrera oferta, de cent lliures¹¹⁴. Un altre cop, la ciutat va cercar la complicitat del bisbe i el Capítol, els quals, novament, van reaccionar tard: quan van veure la necessitat de finalitzar la "*volta o arcada de la dita obra, per donar fermetat al cap*"¹¹⁵, el mes de juny de l'any 1463, la guerra civil, amb les seues conseqüències, ja estava a sobre.

D'altra banda, en aquest punt cal tenir en compte que com ja havia deixat ben clar la provisió municipal del 27 de febrer de 1439 en què es va decidir manllevar 500 florins per acabar la primera fase de les obres de la Seu, i com també havien dit les provisions sobre les obres de la Seu dels anys 50, els picapedrers pagats per la ciutat als anys seixanta ja no van ser necessàriament tres treballant alhora i, d'altra banda, ja no van cobrar un salari fix de 3 sous i 6 diners diaris.

Any 1462

El 1462 treballen en les obres de la Seu per part de la ciutat Antoni Calabuç, Tomàs Folquer, Ramon de Statio (?), Pere Torres i Antoni Veciat, "*hostaler e pedrapiquer*"¹¹⁶.

Anys 1463 i 1464

Són els picapedrers: Antoni Calabuç i Joan Ramon¹¹⁷.

Algunes conclusions

Malgrat que no és l'objectiu d'aquest article fer una anàlisi aprofundida de les notícies que s'han donat a conèixer, ni una confrontació d'aquestes notícies amb les moltes que ja han estat publicades (extretes majoritàriament de l'Arxiu Capitular de Tortosa, però també de l'Arxiu Diocesà de Tortosa i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó), val la pena traçar una breu

114. AHCTE. Llibre de Provisions, 49. ff. 6r, 17v-18r, 42r, 44v-45r.

115. AHCTE. Llibre de Provisions, 51. f. 14r.

116. AHCTE. Llibre de Clavaria, 82. s/p (ca. 5-6-1462).

117. AHCTE. Llibre de Clavaria, 83. *passim*.

síntesi del procés constructiu de l'edifici en la cronologia estudiada vista des de la perspectiva de la documentació del municipi tortosí¹¹⁸.

En aquest sentit, cal dir que tot i que després del 1375 les obres de la Seu, que havien estat gairebé aturades molts anys a causa de la pesta negra (1348) i de la guerra dels dos Peres (1356-1375), es reprenen amb força, la qual cosa queda reflectida en l'obligació del municipi de donar a aquestes obres 100 lliures cada any des del 1388, sembla que a finals del segle XIV i inicis del XV la construcció de la Seu torna a estar mig aturada, possiblement a causa, entre altres coses, de les males relacions que el Capítol mantingué amb l'administrador de la Diòcesi Pere de Luna I, nebot del pontífex Benet XIII i cosí de la reina Maria de Luna¹¹⁹. Fet i fet, sembla que sense l'actitud positiva de la ciutat, l'any 1406, no s'hagués donat un nou impuls a les obres de la Seu, impuls que va ser multiplicat des del 1407 per la presència del bisbe Francesc Climent Sapera.

Així, doncs, des del 1406, i especialment des del 1407 fins al 1429-1430, sense notar cap alteració substancial amb els canvis de bisbes els anys 1410 (de fet, Climent i Benet XIII van mantenir un fort contacte amb la Diòcesi fins als anys 1414 i 1416, respectivament) i 1415, sembla que els treballs van avançar a molt bon ritme. A causa d'això, l'any 1431 ja estava a punt per a cobrir-se el sector central del presbiteri, amb la qual cosa s'havia d'acabar la primera fase, fonamental, de les obres de la Seu de Tortosa: és a dir, tot el sector de l'absis, amb les capelles (construïdes, en bona mesura, durant el segle XIV), el deambulatori i el presbiteri. En aquest punt sembla que és important posar l'accent en l'interès municipal de tenir un control sobre les obres de la Seu tan gran com el que podia tenir el Capítol, i també en la més que probable existència d'un fons únic de les obres de la Seu, creat a partir de les contribucions fetes via municipi i de les contribucions fetes via Bisbat i via Capítol, i controlat per obrers d'ambdues administracions.

Ara bé, tot i aquest bon ritme de les obres que dura aproximadament 24 anys, el fet és que justament en aquest moment (cap al 1431) és quan comencen a sorgir els grans problemes que retarden les obres: segurament d'índole econòmica –el municipi no pot avançar els diners necessaris per a l'acabament del presbiteri, sinó que l'ha de manllevar mitjançant la venda de censals morts–, però també, i sobretot, d'índole política o competencial: és a dir, que en aquest moment el màxim obstacle que han

118. Una molt senzilla síntesi de l'evolució del procés constructiu de l'edifici la trobareu a Almuní i Lluís, 2000, pp. 37-44. Cfr. també, Matamoros, 1932, pp. 19-32; Almuní, 1991, pp. 87-93.

119. Sobre aquest tema, cfr. Alanyà, 1998, pp. 594-601; Vidal, 2001.

de superar les obres de la Seu és el conflicte que s'esdevé entre la ciutat, el bisbe i el Capítol.

Aquest conflicte té diverses motivacions. En principi, poden assenyalar-se tres. Es podria dir que dues són externes: la negativa del bisbe, el Capítol i el clergat a pagar la imposició del vi, i la seua negativa a contribuir en les obres comunes de la ciutat (ponts, camins, valls...). La tercera motivació podria dir-se que és interna: la documentació municipal demostra que en alguns moments dels anys trenta solament treballen en les obres de la Seu els obrers pagats pel municipi, el qual amenaça de retirar-los (i, de fet, els retira a la fi de l'any 1436) si el bisbe i el Capítol no tornen a posar a treballar els seus obrers. Tot i que no queda clar, cal pensar que a aquests fets —a les males relacions entre el bisbe i el Capítol, d'una banda; i el municipi, de l'altra— han d'estar lligades les diverses “faltes”—és a dir, jornades en què no van a fer el seu treball— dels picapedrers de la ciutat a finals dels anys vint i inicis dels anys trenta, faltes que, tanmateix, sempre van ser cobertes pel treball d'altres mestres pagats per la ciutat de Tortosa. Tot i que el canonge Matamoros afirmava que Ot de Montcada (bisbe entre 1415 i 1473) “debió contribuir poderosamente a las obras de la fábrica”¹²⁰, la documentació municipal sembla demostrar que aquest prelat, que Bayerri titlla de “descuidado en sus deberes” i “entrometido en los negocios públicos”¹²¹, va tenir ben poc interès, com a mínim en determinades èpoques, a contribuir positivament a l'acabament de les obres de la seua catedral.

Un cop ja solucionats els conflictes, l'any 1439 el municipi decideix novament manllevar 500 florins, mitjançant la venda de censals morts, perquè es puguin acabar les obres “del cap” de la Seu, sempre que el Capítol en manlevi altres 500. Així, s'arriba a un dels punts culminants tant de la història artística com de la història eclesiàstica de la diòcesi de Tortosa: la col·locació de la clau de volta major del presbiteri entre 1439 i 1440, i la consagració del temple a l'abril de 1441, consagració que no va dur a terme Ot de Montcada, que en aquell moment assistia al Concili de Basilea, ni Bernat Oliver, “el Catarense”, com sostenia la historiografia des del 1627, sinó el bisbe fra Pere Gacet.

Un cop consagrada la Seu, i, per tant, assolit un gran objectiu que havia costat gairebé cent anys, des que al 1347 es posés la primera pedra de l'edifici, el municipi no es deslliga de la construcció de la Seu, que va

120. Matamoros, 1932, p. 110.

121. Bayerri, 1960, p. 551.

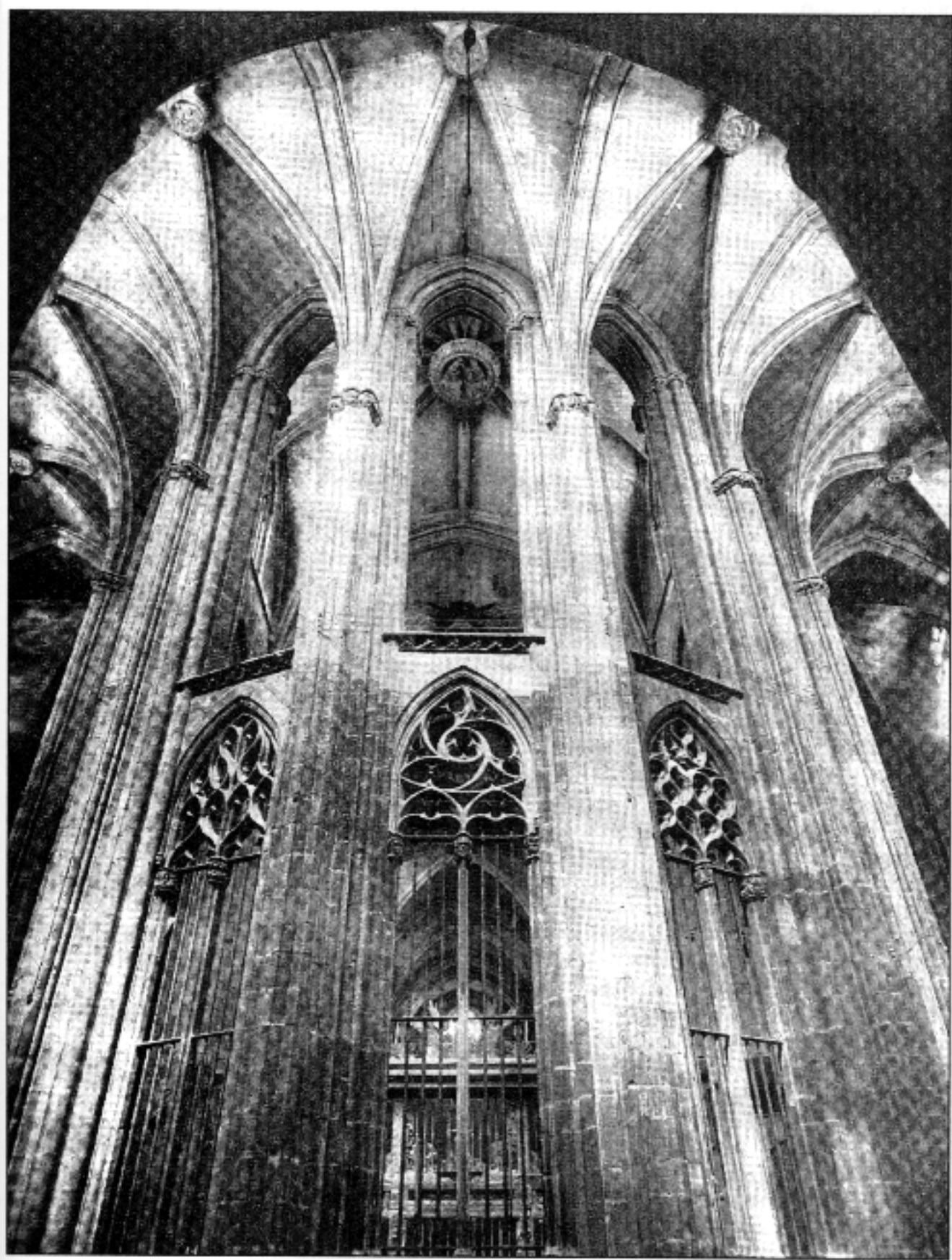
avançar molt lentament durant la segona meitat del segle XV. Els documents semblen demostrar que les obres van ser continuades en el pilar de ponent de la capella de sant Pere, i pareix que van ser els procuradors de la ciutat aquells que van posar la primera pedra d'aquesta nova fase de les obres (1441-1442). D'altra banda, sembla que és al desembre del 1449 quan el bisbe i el Capítol decideixen donar un veritable nou impuls a les obres per tal de fer "*la segona volta*", és a dir, el primer tram de nau, voluntat que serà recolzada per la ciutat, la qual paga el salari de diversos mestres picapedrers entre 1450 i 1455. Aquestes obres possiblement van veure's recolzades per una important donació de "la senyora de Pahüls", que sembla que va ser feta al desembre del 1451, però també es van haver de veure afectades per la crisi econòmica del municipi, per l'interès del bisbe Montcada en les obres de l'Assut i, més tard, per la guerra civil.

Quant als mestres picapedrers pagats pel municipi¹²², com quant al mateix mestre de les obres, pot observar-se un fet que era obvi i conegut¹²³, però sobre el qual val la pena insistir: el seu treball en les obres de la catedral no era en dedicació exclusiva. En aquest sentit sembla prou eloqüent el cas de Ramon Nabas, qui treballava en el tall de pedres per a la Seu mentre era mestre de les obres de la Cort, el 1406 (moment de gran empena en les obres), i també el d'Antoni Veciat, qui a banda de picapedrer era hostaler (treballa a les obres de la Seu als anys seixanta, en un moment de poca activitat); també en aquest sentit, cal dir que el període d'aturada de les obres als anys trenta i quaranta (i això la documentació municipal ho havia de reflectir necessàriament en termes d'absència) va haver d'ésser especialment significatiu. Quant al mestre, se sap que al 1446 s'ha desplaçat a les comarques que formen part de les terres valencianes de la diòcesi de Tortosa, comarques íntimament lligades a la ciutat de l'Ebre i molt properes als orígens familiars coneguts dels Xulbi, i que al 1460 (en aquest cas el mestre sembla que ja és Pere Garçó) està a Barcelona.

En definitiva, es pot dir que a la primera meitat del segle XV, com a mínim el cinquanta per cent del treball que es va dur a terme en la Seu, i el cinquanta per cent de la despesa que va costar aquest treball, va anar a càrrec del municipi de Tortosa, administració que, fins i tot, en alguns casos va haver d'amonestar la passivitat del bisbe i del Capítol i va haver de prendre la iniciativa en el desenvolupament de les obres de la Seu.

122. Segons les categories establertes pel canonge Matamoros (1932, pp. 49-50), i d'acord amb els salaris de 3 sous i 6 diners diaris que acostumaven a cobrar, haurem de considerar aquests "mestres", "oficials picapedrers".

123. Cfr., per exemple, Almuní, 1991, p. 67.



Vista de la clau de volta major del presbiteri des de la capella central de l'absis de la Seu de Tortosa. Les darreres capelles absidals (meridionals), el deambulatori, el presbiteri i la primera capella (evangeli) de la nau són els sectors construïts en el període aquí estudiat. (foto a JOVER FLIX, Mariano: *Tortosa. Testimoni històric-gràfic*, p. 162)

Bibliografia

- Alanyà, 1998: J. Alanyà, "Notícia de la Seu i Capítol de Tortosa a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (segles XIV-XV)", dins *Anuario de Estudios Medievales*, 28. Barcelona, 1998, pp. 567-618.
- Almuni, 1991: V. Almuni, *L'obra de la Seu de Tortosa (1345-1441)*. Tortosa, 1991.
- Almuni, 1994: V. Almuni, "La problématique des projets d'architecture en Catalogne au XIV^e siècle: le cas de la cathédrale de Tortosa", dins *Autour des maîtres d'oeuvre de la cathédrale de Narbonne. Les grandes églises gothiques du Midi, sources d'inspiration et construction*. Narbonne, 1994, pp. 143-150.
- Almuni, 2000: V. Almuni, "Pere de Moragues, Mestre Major de la Seu de Tortosa", dins *Anuario de Estudios Medievales*, 30/1. Barcelona, 2000, pp. 423-449.
- Almuni i Lluís, 2000: V. Almuni i J. Lluís, *Sancta Maria Dertosa. Catedral de Tortosa. Guia històrica i descriptiva*. Tortosa, 2000.
- Arnau, 1999: E. Arnau, *El viatge de España d'Antonio Ponz: Tortosa (3 vol)*. Barcelona, 1999 (Tesi de Llicenciatura, Universitat de Barcelona).
- Bayerri, 1960: E. Bayerri, *Historia de Tortosa y su comarca*, VIII. Tortosa, 1960.
- Beguer, 1980: M. Beguer, *Llinatges tortosins*. Tortosa, 1980.
- Bracons, 1999: J. Bracons, "Els segles del gòtic", dins *Arquitectura religiosa antiga i medieval. Ars cataloniae*, 4. Barcelona, 1999, pp. 130-276.
- Curto, 2001: A. Curto, "La gestió dels Ports durant la Baixa Edat Mitjana", dins *Recerca*, 5. Tortosa, 2001, pp. 21-52.
- Dalmases i José i Pitarch, 1984: N. de Dalmases i A. José i Pitarch, *L'art gòtic. s. XIV-XV. Història de l'art català*, III. Barcelona, 1984.
- Despuig, 1981: C. Despuig, *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*. Barcelona, 1981 (ms. ca. 1557; ed. a cura d'Eulàlia Duran).
- Duran, 1975: A. Duran, *Barcelona i la seva història*, III. *L'art i la cultura*. Barcelona, 1975.
- José i Pitarch (2001): A. José i Pitarch, "Los primeros tiempos (Siglo XIII-Último tercio del siglo XIV)", dins *La Luz de las imágenes. Segorbe (catàleg de l'exposició)*. València, 2001, pp. 97-147.
- Lluís i Almuni, 1996-1997: J. Lluís i V. Almuni, "La traça de la catedral de Tortosa. Els models d'Antoni Guarc i Bernat Dalguaire", dins *Lambard*, IX. Barcelona, 1996-1997, pp. 23-37.
- Martorell, 1996a: F. Martorell, *Historia de la antigua Hibera*. Tortosa, 1996 (1a ed. 1627).
- Martorell, 1996b: F. Martorell, *Historia de la santa Cinta*. Tortosa, 1996 (1a ed. 1627).
- Massip, 1968: J. Massip, "L'administració municipal als segles XIV i XV, segons els salaris", dins *La Voz del Bajo Ebro*, 565. Tortosa, 28 de juny de 1968, p. 8.
- Matamoros, 1914: J. Matamoros, *La Cruz. Sus diversas manifestaciones y aplicaciones*. Tortosa, 1914.
- Matamoros, 1932: J. Matamoros, *La catedral de Tortosa*. Tortosa, 1932.
- O'Callaghan, 1886-1888: R. O'Callaghan, *Anales de Tortosa (3 vol)*. Tortosa, 1886-1888.
- O'Callaghan, 1890: R. O'Callaghan, *La catedral de Tortosa*. Tortosa, 1890.
- O'Callaghan, 1896: R. O'Callaghan, *Episcopologio de la santa iglesia catedral de Tortosa*. Tortosa, 1896.
- Pastor, 1922: F. Pastor, "La catedral de Tortosa", dins *La Zuda*, 108. Tortosa, juliol de 1922, pp. 113-114.
- Ponz, 1788: A. Ponz, *Viage de España*, XIII. Madrid, 1788 (2a ed.).
- Puig, 1920: S. Puig, *Pedro de Luna. Último Papa de Aviñón (1387-1430)*. Barcelona, 1920.

- Querol, 1993: A. Querol, "La personalidad del ábside y otros valores arquitectónicos de la catedral de Tortosa", dins *Semana Santa (programa oficial de festes)*. Tortosa, 1993, s/p.
- Querol, 1999: E. Querol, *Tortosa, república literària (1475-1800)*. Tortosa, 1999.
- Sanahuja, 1959: P. Sanahuja, *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*. Barcelona, 1959.
- Tormo, 1913: E. Tormo, *Jacomart y el arte hispano-flamenco cuatrocentista*. Madrid, 1913.
- Vidal, 2001: J. Vidal, "Notes sobre els bisbes Francesc Climent Sopera i Fra Pere Gacet: *addendes* a l'episcopologi de Ramón O'Callaghan", dins *Actes del I Congrés Cultura i Territori a la Diòcesi de Tortosa*. Tortosa, 2001(en premsa).
- Villanueva, 1806: J. L. Villanueva, *Viage literario a las iglesias de España*, V. Madrid, 1806.

Documents

1

1406, maig, 20. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa dóna poders a vuit prohoms perquè tractin amb els canonges sobre la subvenció que la ciutat farà a l'obra de la Seu.

Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre (AHCTE). Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 27. f. 27r¹²⁴

De la subvenció faedora en l'obra de la Seu.

Item més, fon provehît que los dits e preelets VIII pròmens hajan poder, e lo present consell los dóna plenària facultat, que puxen tractar ab los canonges de la Seu e tractar ab ells, finir e concordar de la subvenció faedora, en universal hi en singular, per la dita ciutat a la fàbrica e obra de la Seu nova de la dita ciutat, la qual concòrda, ans que sia fermada, haja ésser reportada per los dits honorables procuradors e pròmens en lo consell.

2

1406, agost, 20. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa, per tal que avancin les obres de la Seu, decideix pagar el salari d'un any a tres mestres picapedrers, posant com a condició que el capítol faci el mateix.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 27. f. 34v. Esborrany en Document solt número 2

124. En el marge dret, a dalt, hi ha un afegit: "fon vist, a deu de juliol, per los honorables procuradors e lur [assessor] e trobaren per [...] que les [dites] despeses [...] pagar la ciutat.

De donar a la obra de la Seu¹²⁵, per I any, III maestres.

Primerament, a reverència de Déus e de la humil Verge Maria, mare sua, e a honor de la Ciutat e ben avenir de sos affers, lo present consell ha deliberat e provehît que per aquest any present sien donades, dels béns de la universitat, a la fàbrica nova de la Seu de la dita ciutat, tant com muntaran tres maestres tots jorns per I any, axí emperò que ls canonges, segons han profert en lo present consell, facen atretant.

3

1418, abril, 26. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa decideix nomenar dos administradors (obrers) de les obres de la Seu, talment com fa el Capítol, i decideix també que aquests cobrin tant com aquells i del mateix fons que aquells.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 30 (2on lligall). p. 50

Dels obrés de la Seu.

Item, fonch provehît que puix la Seu quiscun any met obrés en la obra de la Seu, ço és, hun canonge e hun capellà, que axí matex la ciutat n'i meta altres dos, los quals hajan a ésser elets axí com los altres oficials quiscun any; emperò, que si los obrés qui són mesos per la Seu o capítol de aquella ne hauran paga, que axí matex, e tanta, ne hajan los de la ciutat¹²⁶, e si los obrés de la Seu se paguen dels diners de la obra, que axí matex los qui hi seran mesos e elets per la ciutat sien pagats dels dits diners de la dita obra.

4

1420, maig, 16. Tortosa

Nomenament d'Elies de Garret com a obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat per un període de cinc anys, amb totes les competències que tenen els obrers nomenats pel Capítol.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 31. f. 3r

Obrer de la obra de la Seu, a V anys.

Item, fonch provehît que l'onorable n'Elies de Garret, ciutadà de la dita ciutat, sia obrer de la obra de la Seu per cinch anys primer vinents e continuament següents, lo qual, per part de aquesta ciutat, sia e entengua en tot e per tot en la dita obra, ensemps ab los honorables obrers de la Seu, e tenir la clau de la caxa dels diners de la dita obra, e entervenir e saber tots los comptes de dates e reebudes qui's ffan ni's faran per rahon de la dita obra en qualsevol manera. E, noresmenys, que ell prenga per quiscun clavari, dins lo dit¹²⁷ temps, axí ço que la ciutat graciosament dóna a la dita obra, com tots los acaptes qui's fan per los carrés de la dita ciutat, e encara qualssevol donacions, legats e lexes a la dita obra, fetes e faedores, e totes les dites quantitats meta e convertesqua en la dita obra.

125. *Seu*, interlineat.

126. Segueix *e si's paguen*, ratllat.

127. Segueix *t*, ratllat.

5

1430, maig, 27. Tortosa

Pagament de 21 lliures, per 210 dies que el difunt picapedrer Guiamó Ferrer treballà en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 59. p. 371

Item, donà a·n Guiamó Ferrer, pedrapiquer, per CCX jorns qui havia obrat en la obra de la Seu, fins que morí, a rahó de II sous per jorn, e morí lo darrer dia de janer.---- XXI ll.

6

1430, maig, 27. Tortosa

Pagament de 37 lliures i 2 sous, per 212 dies que el picapedrer Guillem Pelica treballà en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 59. p. 372

Item, donà a·n Guillem Pelica¹²⁸, pedrapiquer¹²⁹, per CCXII jorns qui en lo present any havia obrat per la ciutat en la obra de la Seu, a rahó de III sous VI diners per jorn.---- XXXVII ll II s.

7

1430, maig, 27. Tortosa

Pagament d'11 lliures, 14 sous i 7 diners, per 67 dies que el picapedrer Pere Pasqual treballà en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 59. p. 372

Item, donà a·n Pere Pasqual, pedrapiquer, per LXVII jorns qui en los mesos de maig, juny e juliol havia obrat en la dita obra de la Seu per la ciutat, a rahó de III sous VI diners per jorn.---- XI ll XIII s VII.

8

1430, maig, 27. Tortosa

Pagament de 38 lliures, 13 sous i 6 diners, per 221 dies que el picapedrer Bernat Margenet treballà en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 59. p. 372

128. Manca el trencament de la c.

129. *pedrapiquer*, interlineat. Abans *pedrapiquí*, ratllat.

Item, donà a·n Bernat Margenet, per CCXXI jorns qui en los mesos de agost, setembre, octubre, noembre, deembre, gener, febrer, marc¹³⁰, abril e maig havia obrat en la obra de la Seu, a rahó de III sous VI diners per jorn, per la ciutat.---- XXXVIII lliures XIII sous VI.

9

1430, maig, 27. Tortosa

Pagament de 15 lliures, 18 sous i 6 diners, per 91 dies que el picapedrer Tomàs Folquer treballà en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 59. p. 372

Item, donà a·n Thomàs Folquer, pedrapiquer, per LXXXXXI jorns qui en los mesos de ffebrer, marc¹³¹, abril e maig havia obrat en la obra de la Seu per la ciutat, a rahó de III sous VI diners per jorn.---- XV ll XVIII s VI.

10

1430, maig, 27. Tortosa

Pagament de 2 lliures i 16 sous, per 16 dies que el picapedrer Pere Guaita treballà en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 59. p. 372

Item, donà a·n Pere Guayta, pedrapiquer, per XVI jorns qui en lo mes de maig havia obrat per la ciutat en la obra de la Seu, a rahó de III sous VI diners per jorn.---- II lliures XVI sous.

11

ca. 1431, maig, 11. Tortosa

Pagament de 20 lliures, 16 sous i 6 diners als picapedrers Antoni Peric, Joan Cibrià, Pere Garcia i Miquel Saragossa per haver treballat en les obres de la Seu els dies que havien faltat els obrers de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 60. s/p

Item més, met en data què havia donat e pagat, per rahon de les faltes qui los pedrapiquers havien fets en la obra de la Seu tot l'any, als¹³² maestres qui havien¹³³ soplides aquells e havien obrat en la dita obra; e foren los obrés n'Anthoni Peric, en Johan

130. Manca el trencament de la c.

131. Manca el trencament de la c.

132. Segueix *maeses*, ratllat.

133. Segueix *sob*, ratllat.

Çibrià, Pere Garcia e Miquel Caragoça¹³⁴, segons appar per albarà fet per mossèn Corn e n'Arnau Ferica¹³⁵, obrés.--- XX ll XVI s VI.

12

1431, octubre, 30. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa decideix manllevar, mitjançant la venda de censals morts, 500 florins, amb l'objectiu de finançar l'acabament de les obres de l'absis de la Seu i amb la condició de que el Capítol de la Seu en manlevi uns altres 500.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 36. s/f. Esborrany en un document solt del mateix volum

De manlevar D ffloris per acabar lo cap de la obra de la Seu.

Al que¹³⁶ és stat proposat en lo present consell, dient com lo capítol de la Seu, per ops de acabar lo cap de la dita¹³⁷ Seu, voldran levar D fflorins¹³⁸ si la ciutat ne voldrà manlevar altres D, en manera que ab los M florins lo dit cap se acabés. Perquè ffonch provehît que per part de la ciutat sien manlevats D fflorins per via de censal mort, los quals venguen en mans e poder dels honorables n'Arnau Ferica, per co¹³⁹ que aquells, ensemps ab los D fflorins del capítol, ell ab los obrés de la Seu, los meten e convertesquen en fer e acabar lo dit cap. E per ço lo present consell dóna plen poder e llibera facultat als honorables procuradors, com lo cas¹⁴⁰ ho requerrà, de haver e manlevar los dits D fflorins a censal mort, si lo capítol farà axí matex, e per ço fer e fermar carta o cartes de venda e vendes de censal mort a quals¹⁴¹ sevol persones de qui los dits D fflorins hauran e pendran, ab totes aquelles obligacions, renunciacions, submissions de fer juraments en aquells, a profit dels compradors, en aquelles necessàries e oportunes, e per ço los béns de la universitat obligar, e acò¹⁴² largament, segons que's merex, e axí matex reebre aquells e fer e fermar àpoca reebuda, com ara per lavors, e lavors per ara, lo present consell lloa e aprova lo que per los dits honorables procuradors sobre los dits actes, manleutes e vendes serà fet, e que Tortosa pach los interesses dels D fflorins stro sien quitats e reemuts, e axí matex haja a tenir los tres obrés que ara hi tí, en la forma acostumada. E acabat lo cap, que ladonchs, de les almoynes que exiran ni's plegaran d'allí avant per la dita obra, que los dits D fflorins sien quitats.

13

1436, octubre, 26. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa envia els procuradors, acompanyats de diversos prohoms i consellers de la ciutat, perquè exigeixin al capítol i al bisbe la seua contribució en les obres comunes de la ciutat.

134. Manca el trencament de la primera c.

135. Manca el trencament de la c.

136. Segueix és, ratllat.

137. Segueix en, ratllat.

138. voldran levar D fflorins, interlineat.

139. Manca el trencament de la c.

140. Segueix ho, ratllat.

141. Segueix se, ratllat.

142. Manca el trencament de la c.

Sobre lo que demana la ciutat al senyor bisbe, prior¹⁴³, capítol e clero, que contribuesquen en les despeses de fàbriques, construccions e refeccions de mur, ponts, camins e pexeres e altres, axí guardants la utilitat del clero com dels lachs, fonch provehît que los honorables procuradors, ab los prohòmens consellers que poran haver, vagen al dit senyor bisbe, prior e capítol, e aquells e cascun d'ells requiren que es contribuisquen en les dites despeses, segons per dret són haguts, o almenys serve les coses pactades e convencionades entre ells e la dita universitat. E si les dites coses lo dit senyor bisbe, capítol e clero, fer recusaran o dilataran, que en continent sia protestat en scrit al dit senyor bisbe e al dit capítol e clero e a quiscun d'ells. E més avant, sia entès ab diligència en¹⁴⁴ fer veure la justícia dels dits affers, e lo que n'és stat practicat en temps passat.

14

1437, maig, 18. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa decideix que els tres mestres que treballaven per part seua en les obres de la Seu i que havien estat retirats de l'obra, tornin a treballar si el Capítol en posa a treballar uns altres tres.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 38. f. 8r

De la obra de la Seu.

Ffon provehît que la ciutat torn en la obra de la Seu los tres piquers o obrés que y ha acostumat de tenir si lo clero o capítol ni tindrà altres¹⁴⁵ obrés o pedrapiquers.

15

1439, febrer, 27. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa decideix manllevar per segona vegada (cfr. Document 12) la quantitat de 500 florins, mitjançant la venda de censals morts, amb la finalitat d'acabar les obres de l'absis de la Seu i amb la condició que el Capítol en manlevi uns altres 500. També decideix que un cop acabada aquesta fase de les obres, els diners destinats a la continuació de la Seu siguin emprats per tal de restituir els 500 florins manlevats, i que en l'esmentada continuació de les obres la ciutat no tingui l'obligació de tenir-hi tres mestres treballant.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 39. f. 30v

Del fet de la manlleuta fahedora per acabar lo cap de la obra de la Seu.

A la proposició feta en lo present consell dient com per acabar lo cap de la obra de la Seu sia de necessari haver fins en mil florins, com a present no y haja diners ab los quals lo dit cap se puxa acabar, e sia de necessari haver aquells, jatsia en una altra provisió feta en

143. Segueix *e*, ratllat.

144. Segueix *fêu*, ratllat.

145. Segueix *tant*, ratllat.

consell celebrat en la sala de la ciutat, dalt, a XXX d'octubre any MCCCCXXI, fos stat provehît que la ciutat manlevàs D florins per obs de acabar lo dit cap, pus lo capítol ne manleva altres D, per ço, ara de nou és stat provehît que dels dits M florins, a obs de acabar lo dit cap. Per tant, lo honorable consell dóna plen poder e llibera facultat als honorables procuradors, qui ara són e per temps seran, qui ells, per obs de acabar lo dit cap, puxen e dejen manllevar e haver los dits D florins, e per aquells vendre'n censal mort a raó de XX mil per any¹⁴⁶, e per ço fer e fermar carta e cartes de censal mort al comprador o compradors del dit censal o censals, fins en la dita quantitat, ab totes aquelles clàusules, cauteles, renunciacions, submissions de for, juraments, penes, hostatges e altres clàusules e cauteles en los dits contactes necessàries e oportunes, e los béns de la universitat obligar, e àpoca e àpoques de¹⁴⁷ rebuda fer e fermar, e tots e qualssevol altres coses fer e fermar¹⁴⁸ que en semblants actes és acostumat, e sia necessari a utilitat e seguretat dels comprador o compradors de aquells, com lo present consell loa e aprova les dites vendes fahedores, axí com si per lo present consell fossen fetes e fermades.

Item, fonch provehît que per lo present consell, que per ço que la ciutat sia guardada de dan per esdevenidor per rahó de la dita manlleuta fahedora dels dits D florins, que acabat lo dit cap, de les almoynes, lexes, legats e altres obvencions e adjutoris que's facen a obs de prosseguir la dita obra, que ans que altra obra se faça, que los diners que de les dites coses exiran, sien meses e posats en poder en poder dels honorables n'Arnau Feriça e d'en Johan Jordà o de altres qui lo Consell voldrà, per tal que de allò los dits D florins sien quitats a'n aquell o a aquells de qui seran preses e manlevats, e que per distribuhir, metre e convertir aquells D florins en la dita obra, sia acomanat als dits honorables n'Arnau Feriça e a'n Johan Jordà. Emperò, que la ciutat no sia tenguda de necessitat tenir los tres obrers ne altres, ne donar a la dita obra lo cost de aquells per luir les dites quantitats, ne altra metre, sinó axí com a l'honorable consell serà plasent¹⁴⁹.

16

1439, abril, 21. Tortosa

El Consell de la ciutat de Tortosa decideix donar 11 florins com a ajut perquè s'arregli una cantonada de l'església de la Trinitat, afectada pel transport de la clau de volta del sector central del presbiteri de la Seu de Tortosa.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 39. f. 39r

E primerament, vista la suplicació posada per lo ministre de la Trinitat demanant ajuda a un cantó de la sglésia, devers lo riu, que s'enderrocava, e seria stat fet per la volta que donaren al dit cantó com tragueren la clau del cap de la Seu, fonch provehît que dels béns de la universitat li sien donats, en ajuda de adobar lo dit cantó, onze florins, e sien preses en compte al clavari.

146. mil per any, interlineat.

147. Segueix s, ratllat.

148. e tots e qualssevol altres coses fer e fermar, interlineat.

149. quantitats ne altra metre, sinó axí com a l'honorable consell serà plasent, en el marge dret.

1440. Tortosa

La ciutat de Tortosa ven un censal mort a Lluís Garidell amb la finalitat d'acabar les obres del sector de l'absis de la Seu, venda que suposa un ingrés de 100 lliures. Cfr. Document 20.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. XXII

Item, met en rebuda aquelles cent lliures¹⁵⁰ que són stades rebudes de l'honorable en Lois Garidell, ciutadà de la dita ciutat, per preu de les quals los damunt dits honorables procuradors e clavari li han venuts e assignats cent sous de censal mort quiscun any pagadors a XVIII de juliol, ab carta rebuda e certificada per mi, Ffrancesch Goda, notari, a XVIII de juliol any MCCCCXXXX, les quals cent lliures se són meses e quitades en la obra en acabament del cap de la Seu, segons l'honorable n'Arnau Feriça.---- C ll.

1440. Tortosa

La ciutat de Tortosa ven un censal mort a Guillem (o Guíamó) Moix amb la finalitat d'acabar les obres del sector de l'absis de la Seu, venda que suposa un ingrés de 115 lliures. Cfr. Document 21.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. XXIII

Item, met en rebuda aquelles CXV lliures que són stades rebudes d'en Guillem Moix, laurador de la dita ciutat, per preu de les quals per los damunt dits honorables procuradors e clavari li són stats venuts e assignats cent e quinze sous de censal mort quiscun any pagadors a XV d'octubre, ab carta rebuda e closa per mi, dit notari, a XV d'octubre any MCCCCXXXX, e aquelles se són meses e convertides en acabar lo cap de la obra de la Seu.---- CXV ll.

1440. Tortosa

La ciutat de Tortosa ven un censal mort a Francesc Giner, rector de Sant Mateu, amb la finalitat d'acabar les obres del sector de l'absis de la Seu, venda que suposa un ingrés de 60 lliures. Cfr. Document 22.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. XXIII

Item, met en rebuda comuna aquelles sexanta lliures que són stades rebudes de mossèn Ffrancesch Giner, rector de Sent Matheu, per preu de les quals per los dits honorables procuradors e clavari li són stats venuts sexanta sous de censal mort quiscun any pagadors a XX de febrer any MCCCCXXXX, e aquelles se són meses e convertides en acabar la cap de la obra de la Seu.---- LX ll.

150. Segueix cent lliures, ratllat.

1440. Tortosa

Lliurament de 100 lliures a Arnau Feriça, obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat de Tortosa, com a contribució municipal a l'acabament del sector central de l'absis de l'edifici. L'esmentada quantitat s'ha aconseguit mitjançant la venda d'un censal mort a Lluís Garidell. Cfr. Document 17.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. CCIII

Item, met en data aquells cent lliures que són stades donades a l'honorable n'Arnau Feriça, l'obrer de la Seu per part de la ciutat, per ops de acabar lo cap de la Seu, per les quals honorable en Ffrancesch Burgués, en Guillem Bonet e lo dit clavari han venuts e assignats a l'honorable en Lois Garidell, ciutadà de la dita ciutat, cent sous de censal mort quiscun any pagadors a XVIII de juliol, los quals lo dit clavari met en reebuda en lo present libre, en rebudes comunes, en pàgina XXII.---- C ll.

1440. Tortosa

Lliurament de 115 lliures a Arnau Feriça, obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat de Tortosa, com a contribució municipal a l'acabament del sector central de l'absis de l'edifici. L'esmentada quantitat s'ha aconseguit mitjançant la venda d'un censal mort al llaurador Guillem (o Guiamó) Moix. Cfr. Document 18.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. CCIII

Item, met en data aquells CXV lliures que són stades donades al dit n'Arnau Feriça en lo dit nom per ops de acabar lo dit cap, per les quals los honorables procuradors e clavari han venuts e assignats a n Guiamó Moix, laurador de la dita ciutat, cent quinze de censal mort quiscun any pagadors a XV d'octubre, les quals lo dit honorable clavari met en reebuda en lo present libre, en rebudes comunes, en pàgina XXIII.---- CXV ll.

1440. Tortosa

Lliurament de 60 lliures a Arnau Feriça, obrer de les obres de la Seu per part de la ciutat de Tortosa, com a contribució municipal a l'acabament del sector central de l'absis de l'edifici. L'esmentada quantitat s'ha aconseguit mitjançant la venda d'un censal mort a Francesc Giner, rector de Sant Mateu. Cfr. Document 19.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. CCIII

Item, met en data aquelles LX lliures que són stades donades al dit n'Arnau Feriça en lo dit nom per acabar lo dit cap de la dita Seu, per les quals los dits honorables procuradors e clavari si són stats venuts e assignats a mossèn Ffrancesch Giner, rector de la sglésia de

Sent Matheu, LX sous de censal mort quiscun any pagadors a XX de ffebrer, les quals LX lliures lo dit honorable clavari met en rebuda en lo present libre en reebudes comunes en pàgina XXIII.---- LX ll.

23

1440 (?), març, 3. Tortosa

Pagament d'11 sous per l'abeuratge dels picapedrers que posen les darreres pedres en la clau del sector principal del presbiteri.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 63. p. CLXXXV

Item, donà a III de marc¹⁵¹, ab volentat de sos companys, als piquers de la obra de la¹⁵² Seu¹⁵³, per abeuratge, qui lo dit jorns meteren les darreres pedres de la clau del cap.---- ll XI s.

24

1441, abril, 15. Tortosa

El clavari de la ciutat de Tortosa fa un pagament a diversos joglars per haver acompanyat les banderes de la Casa de la ciutat a la Seu el dia de la consagració d'aquest darrer edifici, consagració duta a terme pel bisbe Pere Gacet.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 64. p. CCXXIII.
Transcrit per J. Vidal, "Notes..."

Item, donà mossèn lo clavari, a XV d'abril, vespra de Pasqua de Resurrecció, als jutglars infrasegüents, qui la ciutat havia fets venir perquè sonant acompanyessen les banderes a la Seu, per rahó de la consagració qui féu lo reverend bisbe fra Pere Gacet, frare menor, de la ara e del cap de la Seu, hon foren los honorables procuradors ab gran multitud dels honorables ciutadans e prohòmens de la ciutat. E primerament donà a Aliabet e a Iuceff Bingurey, de Benifallet, a quiscú III sous. ---- ll VIII s.

25

1443, maig, 29. Tortosa

Pagament de 128 lliures i 2 sous als picapedrers Guillem Pelica, Joan Pasqual i Tomàs Folquer, pel seu treball en les obres de la Seu per part de la ciutat.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 65. f. 104v

Item, posà en data què havia pagat a-n Guillem Pelica¹⁵⁴, a-n Johan Pasqual e a-n Thomàs Folquer, qui los dotze meses passats, que comencaren¹⁵⁵ lo mes de juny any

151. Manca el trencament de la c.

152. *obra de la*, interlineat.

153. Segueix *qui*, ratllat.

154. Manca el trencament de la c.

MCCCCXXXII e finiren lo mes de mai any MCCCCXXXIII, cent vint-huyt lliures II sous, segons appar per los albaran stats dels manobrés de la dita obra o fàbrica de la Seu.--- CXXVIII ll II s.

26

1449, desembre, 19. Tortosa

Interpel·lat pel bisbe i el capítol, el Consell de la ciutat decidetx, abans que continuïn les obres de la Seu, enviar 12 prohoms per tal que signin concòrdies amb capítol i bisbe sobre les esmentades obres, que han de durar 5 anys.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Provisions, 45. Document solt número 24

Al que fonch proposat per los dits honorables procuradors, dients que com¹⁵⁶ la ciutat sia interpel·lada per part del senyor bisbe e capítol, que si a la ciutat era placent que¹⁵⁷ la obra de la Seu se tornàs e continuàs per fer la segona volta, que lo dit senyor bisbe era content de pagar¹⁵⁸ cert nombre de obrés, e lo capítol altre cert nombre, si la ciutat fa lo semblant, e que lo dit senyor e capítol són de voluntat que la dita obra començàs lo primer dia de giner. Ffonch provehüt que la dita obra sia tornada e continuada, però que per part de la ciutat sien elets XII hòmens ab los quals¹⁵⁹, o ab aquells que dels dit prohòmens haver-se poran los honorables procuradors, pratiquen e concorden de la dita obra e de les obres de aquella, e¹⁶⁰ que¹⁶¹ la dita obra començ lo primer de giner, e que dure V anys¹⁶², e ço que los honorables procuradors e prohòmens faran, concordaran ab lo dit senyor bisbe e capítol sobre lo fet de la dita obra, lo present parlament, ara per ladonchs, lo ha e fa prova e per ferm. E¹⁶³ feren elecció dels¹⁶⁴ prohòmens, los infrasegüents:

En Bernat Pinyol.
En Ramon Jordà.
N'Aliot de Garret.
En Francesc Ferrer.

En Johan Ycart.
En Ffrancesch Oliver.
En Johan Boteller.
En Bernat Doménech.

En Jordi Claret.
En Pere Camps.
En Pere Miralles.
En Johan [Montornès].

155. Manca el trencament de la c.

156. Segueix *la*, ratllat.

157. Segueix *en la Seu se obràs*, ratllat.

158. Segueix (...) *certs ob*, ratllat.

159. Segueix *lo*, ratllat.

160. Segueix *de la jornada*, ratllat.

161. Segueix *co*, ratllat.

162. *lo primer de giner, e que dure V anys*, interlineat.

163. Segueix (*sóns dits*), ratllat.

164. *feren elecció dels*, interlineat.

E feren més, elecció de obrés, ço és:

En Guillem Sibil.
En Ramon Jordà.

En Johan Boteller.
En Ffrancesch Oliver.

27

1450, juliol, 9. Tortosa

Pagament d'11 lliures i 6 diners als picapedrers Tomàs Folquer, Bernat Pasqual i Guillem Arbonès, que treballen en les obres de la Seu per part de la ciutat i cobren l'esmentada quantitat pel seu treball en el mes de juny del 1450. En són testimonis Joan de Xulbi, mestre de les obres de la Seu, i Lluís Alfonso, picapedrer.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 72. p. 115

Item¹⁶⁶, donà la dita jornada a-n Tomàs Folquer, a-n Bernat Pasqual e a-n Guillem Arbonès, pedrapiquers qui obren per la ciutat en la obra de la Seu, per la mesada de juny prop passada, ço és, setanta-tres sous e sis a quiscú, segons que lo maestre de la dita obra ne donà compte ab hun albarà scrit de sa mà, lo qual és en poder del receptor; és per tot onze lliures sis diners, les quals confessaren haver hagudes e rebudes e'n fermaren àpoca, presents per testes en Johan de Xulbi, mestre de la obra, e en Loys Alfonso, pedrapiquer.-- XI ll s VI.

28

1450, desembre, 1. Tortosa

Pagament de 9 lliures i 3 sous a Tomàs Folquer, Pere Giner i Guillem Arbonès, picapedrers de la ciutat en les obres de la Seu, pel treball realitzat el mes de novembre de l'any 1450.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 72. p. 135

Item, donà lo primer dia de deembre a-n Thomàs Folquer, pedrapiquer, per XXIII dies que obrà per la ciutat a la obra de la Seu del mes de noembre prop passat, a rahó de III sous, sexanta-nou sous. Item, a-n Pere Giner, qui en lo dit mes obrà quinze dies a la dita rahó, XXXXV sous. Item, a-n Guillem Arbonès, qui obrà en lo dit mes XXIII dies a la dita rahó, sexanta-nou sous, segons consta per albarà del maestre de la Seu. És per tot, nou lliures tres sous. ---- VIII ll III s.

165. Segueix f. ratllat.

1450, desembre, 30. Tortosa

Pagament de 10 lliures i 6 sous a Tomàs Folquer, Pere Garçó i Guillem Arbonès, picapedrers de la ciutat en les obres de la Seu, pel treball realitzat durant el mes de desembre del 1450.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 72. p. 140

Item, donà en presència de mi, dit notari, a XXXI de deembre, a n Thomàs Folquer, pedrapiquer, per XXIII jorns qui obrà en la obra de la Seu del dit mes, a rahó de III sous per jorn, sexanta e nou sous. Item, a n Pere Garçó, pedrapiquer, per altres XXIII jorns al dit for, sexanta nou sous. Item, a n Guillem Arbonès, per altres¹⁶⁶ XXIII jorns, al dit for, sexanta nou sous. És per tot, deu lliures e set sous.---- X ll VII s.

30

1452, juny, 19. Tortosa

Pagament de 3 lliures, 1 sou i 4 diners a Pere Ferrando, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball del mes de maig de 1452.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 74. f. 19r

Item, donà a n Pere Ferrando, piquer, per XXIII dies que obrà en la dita obra en la dita mesada, a for de II reals per dia, fan.---- III ll I s IIII¹⁶⁷.

31

1452, juny, 19. Tortosa

Pagament de 4 lliures i 6 diners a Bartomeu Gombau, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball del mes de maig de 1452.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 74. f. 19r

Item, donà a n Berthomeu Gombau, piquer, per altres XXIII dies que obrà en la dita obra la dita mesada, a for de III sous VI per dia.---- IIII ll s VI.

32

1453, gener, 8. Tortosa

Pagament de 3 lliures i 17 sous a Joan Ramon, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball del mes de setembre de 1452.

166. Segueix XXI, ratllat.

167. En el marge esquerre: *mag*.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 74. f. 33r

Item, donà¹⁶⁸ a n Johan Ramon, piquer, per altres XXII dies que en la dita mesada de setembre obrà en la dita obra, altres III lliures XVII sous, portassen tots los diners de la mesada lo dit en Gombau, ten albarà lo honorable clavari.---- III ll XVII s¹⁶⁹.

33

1455, octubre, 30. Tortosa

Pagament de 20 lliures, 12 sous i 6 diners a Lluís Folquer, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, que pel seu treball després d'un accident ha passat de cobrar 3 sous i 6 diners a cobrar 2 sous i 6 diners per jornal.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 76. f. LXXXViv

Item, attenant que en Luis Folquer, piquer per la¹⁷⁰ ciutat obrava en la obra de la Seu, caygué de la dita obra e s'havia [guastada) la ancha e no podia fer lo jornal que solia, jatsia fos guarit, fon concordat axí entre los honorables en Ffrancesch Oliver e en Guillem Sebil, obrers de la dita obra per la ciutat, e lo mestre de la Seu, que lo dit en Folquer obràs en la dita obra per la ciutat, però que axí com de primer havia III sous VI, e de feyt axí lo dit en Folquer obrà en la dita obra al dit for de II sous VI, per cent sexanta-cinch dies, segons lo mestre de la Seu li'n féu albarà, perquè los dits obrers requiriren los dits honorables procuradors e hoïdors de compte, qui eren dins l'espital, que lo dit en Folquer fahessen contentar com se clamàs de ells els congoxàs, majorment qui dels diners dedicats a la dita obra hi sobraven. E los dits honorables procuradors e hoïdor de compte digueren al dit honorable receptor, qui present era, que'l contentàs. E de feyt, après, co¹⁷¹ és a XXX de octubre de l'any MCCCCLV, lo dit en Thomàs Folquer confessa haver rehebudes del dit honorable receptor¹⁷² XX lliures XII sous VI, de les quals fermà àpocha, de la qual són testimonis¹⁷³.---- XX ll XII s VI.

34

1462, juny, 5. Tortosa

Pagament de 6 lliures i 15 sous a Antoni Veciat, picapedrer de la ciutat en l'obra de la Seu i hostaler, pel treball realitzat els mesos de març i abril de 1462.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 82. s/p

Item, a cinch del mes de juny, donà lo dit en Johan de Pedralbes, receptor, a n'Anthoni Veciat, hostaler e pedrapiquer, per XXIII jorns féu faena en lo mes de marc¹⁷⁴ en la obra

168. Segueix *al dit*, ratllat.

169. En el marge esquerre: *setembre*.

170. Segueix *obra de la Seu*, ratllat.

171. Manca el trencament de la c.

172. Segueix *les dites*, ratllat.

173. Segueix un espai en blanc.

174. Manca el trencament de la c.

de la Seu, a rahó de III sous per dia, tres lliures XII sous. E per vint-hi-hun¹⁷⁵ jorns féu faena en lo mes de abril en la dita obra a la dita rahó de III sous¹⁷⁶, III lliures III sous¹⁷⁷, munta tot VI lliures XV sous.---- VI ll XV s.

35

1462, juny, 5. Tortosa

Pagament de 3 lliures i 12 sous a Antoni Calabuç, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball del mes de març de 1462.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 82. s/p

Item, donà¹⁷⁸ al mestre de la obra, per XXIII jorns féu faena en la dita obra en lo mes de març¹⁷⁹, a rahó de III sous per dia, muntat III lliures XII sous, n'Anthoni Calabuç, pedrapiquer.---- III ll XII s.

36

1462, juny, 5. Tortosa

Pagament de 6 lliures i 2 sous a Tomàs Folquer, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball dels mesos de març, abril i maig de 1462.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 82. s/p

Item, donà a n Thomàs Folquer, pedrapiquer, per XV jorns féu faena en la dita obra lo mes de març, a rahó de II sous per dia, XXX sous. E per XXIII jorns féu faena en lo mes de abril a la dita rahó, II lliures VI sous. Munta tot III lliures XVI sous, e per XXIII jorns treballà en lo mes de maig a la dita rahó, II lliures VI sous, és tot VI lliures II sous.---- VI ll II s.

37

1462, juny, 5. Tortosa

Pagament de 8 lliures a Pere Torres, picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball dels mesos de març, abril i maig de 1462.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 82. s/p

Item, donà a n Pere Torres, per XXIII jorns féu faena en la dita obra la mesada de març, et la mesada de abril XX jorns, e la mesada de maig altres XX jorns, que són LXIII jorns, a rahó de II sous VI diners; munten VIII lliures.---- VIII ll s.

175. *hun*, interlineat. Abans *tres*, ratllat.

176. *de III sous*, interlineat.

177. *III sous*, interlineat. Abans *VIII sous*, ratllat.

178. Segueix *a n Pere Torres*, ratllat.

179. Manca el trencament de la *c*.

1462, juny, 5. Tortosa

Pagament de 6 lliures i 3 sous a Ramon de Statio (sic), picapedrer de la ciutat en les obres de la Seu, pel seu treball dels mesos d'abril i maig de 1462.

AHCTE. Fons Ajuntament de Tortosa. Llibre de Clavaria, 82. s/p

Item, donà a n Ramon de Statio, per XXIII jorns féu fahena en la dita obra la mesada de abril, e XVIII jorns la mesada de maig, són XXXXI jorn a rahó de III sous per dia, muntat tot¹⁸⁰ sis lliures III sous.--- VI ll III s.

180. Segueix *IIII lliures XIII sous*, ratllat.